

ПРЕ 2000 ГОДИНА РОДИО СЕ
СВЕТИ ЈОВАН ПРЕТЕЧА И КРСТИЉЕВ

Каленић

БРОЈ 3
ЗА 1999. ГОДИНУ

ДОНОСИ:

Сима М. Ђирковић
О КТИТОРУ КАЛЕНИЋА.....Стр. 2

Сава, епископ шумадијски
ЧЕТИРИ ПИСМА ЕПИСКОПА НИКОЛАЈА (ВЕЛИМИРОВИЋА).Стр.12.

Зоран Крстић, протођакон
РАТ И БРАТ.....Стр. 19.

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни:

Црква Светог Јована Крститеља у Орашју,
Архијерејско намесништво темнићко;

На претпоследњој страни:

Свети Јован Крститељ, иконостас храма Преображења Господњег
у Смедеревској Паланци, рад Стевана Тодоровића (1832–1925)

На последњој страни:

Са прве архијерејске литургије у храму Вазнесења Господњег
у Ђуриселу, 27. маја 1999. године

После одслужене литургије, епископ шумадијски Сава
проговеда у храму Светог Саве
у крагујевачком насељу Аеродром, 10. маја 1999. године

ПРИПРАВЉАЊЕ ПУТА ПРЕД ДОЛАЗАК МЕСИЈИН

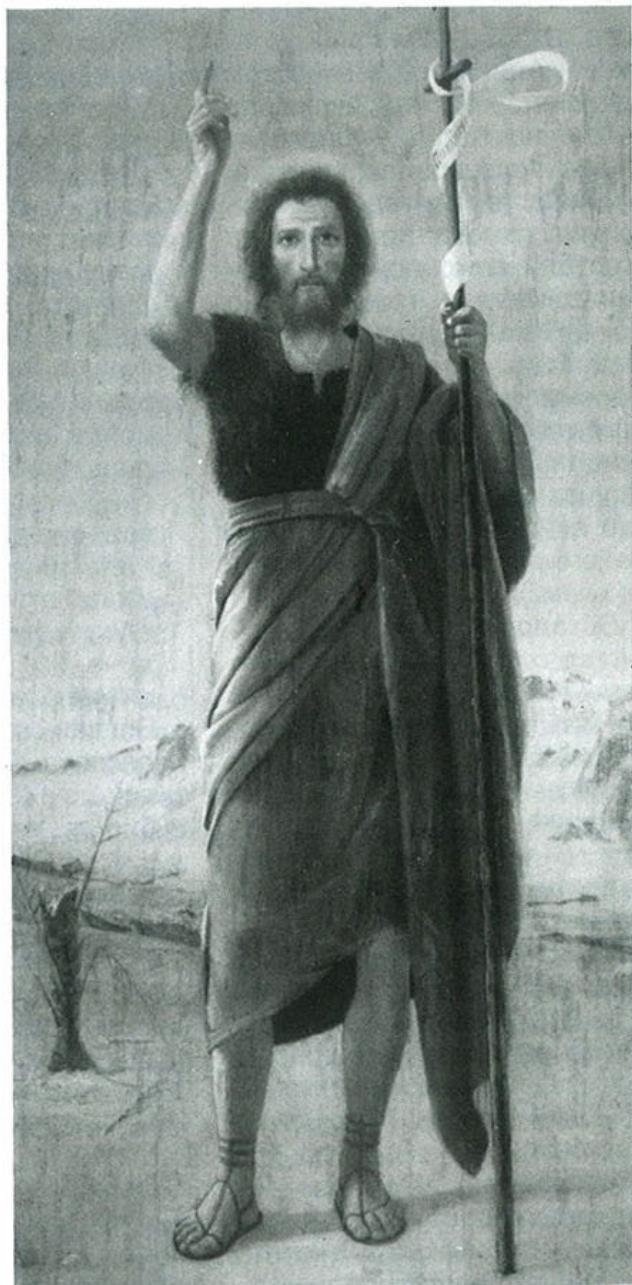
И ти, дете, пророк Највишега назваћеш се, јер ћеш ићи напред пред лицем Господњим, да му приправиш путеве и да даш познање спасенија народу његову у опроштају греха њихових (Лк. I, 76-77)

Од Месије прелази сад Захарија и обраћа се на свога давно жељенога и топлим молитвама испрошено га сина, чије му је рођење и послужило као повод да испева ову похвалну песму. По откривењу које је он добио од анђела Јован ће ићи пред Господом у духу и снази Илијиној (Лк. I, 17), а он га сад назива пророком Највишега, управо казује, да ће се Јован назвати пророком т.ј. биће такав, фактички, као што су га Јудеји одиста за таквога и сматрали (Мат. XI, 9; XXI, 26). Пророком се назива изванредни посланик Божји, који добива у надахнућу од Духа Светога непосредна откривења од Бога, те их саопштава другима, казује на тај начин вољу Божју. Јован је пророк Највишега т.ј. он је пророк Божји. –Јер ћеш ићи напред пред лицем Господњим и.т.д. У старозаветним списима Месија се обично слика као моћан и победоносан цар који долази међу свој народ (испор. Пс. LXVII). Међутим код источних владара био је обичај, да кад путују шаљу напред часнике, да приправе путеве, којима ће они проћи, да спреме све друго што је потребно у таквим приликама. Исто тако старозаветни пророци казују, да ће се пред доласком Месијиним појавити Његов Претеча, коме ће бити задатак да приправи пут за Месијин долазак (Малах. III, 1; Ис. XL, 3). Та је пророштва применио архангел Гаврил на Јордану кад се јавио Захарији и то сад исто чини и Захарија одређујући тачније, да је његов задатак у погледу приправљања пута да разјасни народу у чему се састоји спасење које доноси Месија, да се оно наиме састоји у опроштају греха. И када је дошло то време појавио се Јован одиста са проповеди о томе позивајући народ на кајање и крштење. Такво приправљање пута пред долазак Месијин било је преко потребно, пошто је јудејски народ у ово доба био сметнуо с ума истинити дух старозаветних пророштава и његове представе о Месији и Његову царству биле су изгубиле свој прави духовно-морални карактер, те су они очекивали Месију као моћнога политичкога владара, који ће имати да их ослободи од спољашњих непријатеља. Народу је дакле требало предпочити лажност таквих представа о Месији, поучити га, да Његово царство није „од овога света“, да је он духовне природе, те да се спасење које они од њега очекују не састоји у избављењу од спољашњих непријатеља, већ од унутрашњих, од

греха и робовања ћаволу. То је био делокруг Јована Претече и Крститеља и он га је у том смислу и духу извршио.

1903.

Иларион Зеремски

Свети Јован Крститељ, иконостас храма
Рођења Пресвете Богородице у Великој Крсни,
рад Рафаила Момчиловића

О КТИТОРУ КАЛЕНИЋА

Mанастир Каленић налази се међу оним духовним средиштима којима се историја мора докучити из њих самих. Не располаже се подацима о зидању из неког наративног извора, нема очуване повеље ни типика, нема ни помена поседа, нити белешке у летописима о каснијој судбини храма и братства.¹ Најранија историја овог изузетног споменика мора се реконструисати на основу оно мало ликова сликаних на северном зиду припрате и слова сачуваних уз те ликове. Али, ни са том врстом података срећа нам није била наклоњена. Кад је у XVIII веку пробијен прозор на припрати, оштећена је ктиторска композиција са моделом, тако да су остали само поједини делови ликова и натписа. Оно што се може прочитати са оригиналног живописа заиста је премало и преоскудно. Уз главу треће личности у групи, тачно наспрот лика сигнiranog са вл(а)гоч(е)сти(в) деспот., стоји натпис Петръ братъ Бог (...) што је с разлогом допуњавано са (дановь).²

Остало је, срећом, сведочанство о несталим натписима у виду урезаног записа из XVII или XVIII века руком неког Герасима на јастучету под ногама деспота. Сачувана живописана слова могу послужити за контролу његовог читања ктиторских натписа. Он за деспота каже: ктиторъ вистъ благочастїви Стефанъ деспотъ Лазајревићъ, за Петра: ктиторъ Петаръ братъ протодовиаровъ, а за ликове који су оштећени доноси: г(о)сп(ог)ъ Милица протодовирица Богданъ протодовиаръ.³ Као што се види, белешка је настала пре по памћењу него као намерна пажљива репродукција некадашњих натписа. Код деспота је изменјен ред титуле и имена, а исто је учињено и код Петра, где на фресци иза брат сигурно долази име а не титула.

Ван сваке сумње су, dakle, Петар и Богдан, великаши деспота, и то Стефана, судећи и по очуваном слову С и сведочењу графита неуког Герасима. Од тога сведочења зависе и име Милице и њена титула, као и титула ктитора; протодовијар, која је нарах јер нема ниједног српског, грчког или латинског примера употребе. Отуда је сасвим разумљиво што су истраживачи то или прећутно тумачили као протовестијар (В. Марковић, Ђ. Сп. Радојчић)⁴ или су ту замену изричito образлагали, као Гордана Бабић.⁴ Било је то утолико оправданије што је у репертоару титула из доба Деспотовине протовестијар заступљен, а од 1840. је чак познат протовестијар Богдан међу милосницима на повељи деспота Ђурђа Дубровнику, тада, у првом издању, погрешно датованој 13. децембром 1429, што је већ у следећем издању (1858) исправљено на 1428. годину.⁵

Лик деспота Стефана је наводио да се сликање цркве у Каленићу ограничи на четврт столећа 1402–1427, а ктитор је идентификован са посведоченим личностима истога имена, јер је један логотет Богдан милосник у повељи деспота Стефана за Дубровник из 1405, а писар Богдан је био у канцеларији Бранковића.⁶ После већ споменутог протовестијара из 1428, јавља се и логотет Богдан као милосник у повељи за Дубровник из 1445. године. Хронологија каленићког живописа почела је зависити од идентификација тих личности и замишљеног тока каријере протовестијара Богдана. Држећи се само значајних писаца поменују да је Владимир Петковић стављао живописање Каленића изменју Љубостиње и Руденице и да је узимао озбиљно традицију о 1413. као години грађења манастира. Светозар

Радојчић је стављао око 1400. у ранијим радовима, касније око 1413 године. М. Кашанин је датовао измену 1407. и 1413, Г. Бабић у другу деценију XV века.⁷

Разлике нису велике, и код неких споменика бисмо се задовољили тим степеном прецизности. Међутим, у овом случају је занимљива и релативна хронологија, однос Каленића према другим манастирима, пре свега Ресави. Та околност има разлога да повећа наше интересовање за Богдана и његов друштвени успон, који једва да је постао познатији, али документација којом данас располажемо допушта да се изврше прецизирања у два правца. На једној страни, да се утврде неки моменти из каријере протовестијара Богдана, који могу имати последице по датовање живописа, а на другој страни, да се уоче елементи који би дозволили да се Богдан, ктитор Каленића, развоји од неких других личности истог имена.

Списак деспотских протовестијара није велик. На самом почетку се налази дум Иван, који се, по Јиречеку, датује 1399. до 1403. Обично се узима да је Богдан био његов наследник и то је давало повода за релативно рану хронологију живописања припрате у Каленићу. Како се у деспотско доба изобичајило навођење милосника и сведока у повељама, дворјани овог доба мање су познати него они из доба кнеза Лазара. Г. Бабић, је полазећи од података које је саопштио М. Динић, знала да је деспотски протовестијар постојао и 1408, јер се у два дубровачка писма из те године спомиње протовестијар као онај који ради против старих повластица дубровачких трговаца.⁸ Али, треба рећи и нагласити да се не зна ко је тада вршио ту

дворску дужност. Сада чак можемо тврдити да то није био Богдан, протовестијар из 1428, јер је он прво неколико година био челник и тек после тога је постао протовестијар.

Ту појединост из Богданове каријере знамо захваљујући околности да је Богдан за живота бивао у пословним везама са појединим дубровачким трговцима, па је због тога споменут у њиховим документима. Први такав документ је тестамент Марина Влаховог Градића, дубровачког властелина, предузетника и трговца, који је знатан део живота провео у Србији. Мароје Градић или Цинцуловић, како су га називали савременици и како је забележен у српским и млетачким документима, био је изразито профилисана личност. У Србији је већ у последњој деценији XIV века, власник је рударских постројења, трговац и закупник царина. У Венецији су 1401. знали да је био на двору кнеза Стефана и да је био утицајан. Светио се неком Венецијанцу због тога што му је у Скадру одузето оружје које је слao у крајеве под турском влашћу. Деловао је у Новом Брду и Приштини, касније и у Сребреници кад је дошла у деспотове руке. Закупљивао је царине. Сачуване су разрешнице рачуна из 1402. и 1406. кад је изглађен некакав спор са деспотом због царине.⁹ Два брата Градића су 1408. као заступници деспота Стефана, уговорили са лекаром Данијелом Пасинијем из Вероне да из Дубровника пође у Србију да лечи владара. У Новом Брду је био именован за једног од капетана Дубровчана када је 1413. султан Муса нападао и опседао град. Умео је да се замери и својим земљаџима због новштина заведених при убирању царина, па је због тога опомињан и позиван на одговорност. У време сукоба деспота Стефана и Дубровника због царина у Сребреници 1417. био је осумњичен од стране својих земљаџика да дес-

пота обавештава о намерама дубровачких власти. Сам је говорио да деспот зна са чим долазе дубровачки посланици још док су они на путу. Ипак, против Градића није покренут процес, можда баш из обзира према српском деспоту.¹⁰

Марин Градић је саставио тестамент 18. децембра 1418, а умро је у Србији 27. фебруара 1422. Извршење његовог тестамента није ишло лако због тога што је имао завештања личностима у Србији и новобрдској цркви. Због тога је настало читав низ бележака о раду епитропа, извршилаца његовог тестамента, а у некима од њих се појављује и наш Богдан.¹¹

Деспоту Стефану је Мароје оставил 100 литара сребра, и 100 перпера на име „неправедног узетог“ (maltoalto). Деспот Стефан није хтео да прими та завештања него је, имајући у виду потребу жене и дечице Маројеве и „праву љубав и праву службу Маројеву“, препустио 105 литара сребра „да се они темзи помогну“.¹² О тој својој одлуци издао је повељу „у Морави“, послао је у Дубровник и она је преписана у књигу нотарије: катастиг нотарије. Мали извештај о томе акту, писан руком Руска Христофоровића, логотета српског, унет је у књигу о дистрибуцији тестамената, као доказ о извршењу.¹³ Поред споменутог путира за новобрдску цркву, био је ту и легат за ванбрачног Градићевог сина Дмитра, који је својих 100 дуката лично примио тек 15. новембра 1427, пет година после очеве смрти.¹⁴ Извесног интереса има и легат који је у тестаменту намењен Лекси Ружичићу, Грку из Солуна, у износу од 80 дуката. Иsta личност је у актима о извршењу забележена као Алекса Росота Грк, што га повезује са познатом новобрдском породицом Калојана Русоте, откривајући на једној страни солунско порекло познате новобрдске породице, а на другој страни, обичај да се Грци у

српској средини представљају преведеним или посрблјеним именом, онако како се чинило понеким Дубровчанином.¹⁵

Али за наш предмет важан је легат од 173 перпера на-мењен Богдану: Lasso a Bogdan Zebugho del signor dispoth уррерпери centoseptantre (!). У регистрованом документу, читко исписаном, забележен је баш тако, и ми не бисмо знали шта да започнемо с њим да нема и других документа о извршењу тога тестамента, из којих се види да је реч о члнику.¹⁶

Извршиоци Мариновог тестамента, његови рођаци и дугогодишњи ортаци, Марин и Матеј Јунија Градића, затим Добре Бинчулић и Никола Илије Сарака имали су тешкоће у извршавању легата којима је тестатор одредио за извршење кратак рок од две године. Епитропи то нису могли остварити, па су се обратили 9. фебруара 1424. конзулу и судијама Републике да не би наследници Градићеви трпели неку штету због тога кашњења. Као аргумент су наводили да су личности којима треба уручити легат изван Дубровника. Због тога су поменуте неке ставке које су изазвале тешкоће, међу њима и уручење новца Богдану Челнику који је одсутан у Србији.¹⁷ То нам помаже да отклонимо сваку сумњу да је у тестаменту реч о Богдану Челнику, али то не можемо употребити као сведочанство да није било евентуалних промена у титули, јер се из документа види да са њим нису имали везе и да му нису уручили завештани новац.

Један други документ нам открива да је баш он постао протовестијар. И тај акт је настало у склопу извршавања споменутог Градићевог тестамента. Одлука конзула и судија је била да се новци намењени онима изван Дубровника депонују у Благајни Републике (Camera) да се исплате онда кад се укаже прилика. Маргиналне белешке

из каснијег времена показују како је исплаћивање текло. Већ смо рекли да се ванбрачни син Дмитар појавио тек у новембру 1427. године. Нема бележака о томе како су други легати извршени, али су у склопу истог извршавања много доцније, чак у 1488, наследници Градића, извршилаца тестамента, тражили да се региструје шездесет година стар тестамент Николе Илијиног Сараке, последњег међу извршиоцима тестамента Мароја Цинцуловића.

Тај тестамент је састављен 1428. и у своје време није био најен нити регистрован, па је судском одлуком поништен 1431.¹⁸ Може се само наслутити зашто је тај тестамент потегнут у склопу извршавања Градићевог тестамента. У тексту тога тестамента се изричito каже, а познато је и из других докумената, да су Градићи и Сараке били дуги низ година у трговачком друштву, па су разумљиво имали заједничка потраживања и дуговања. Ту се опет појављује 100 литара сребра које Никола Сарака оставља господину Ђурђу због тога што је обмануо деспота, а овај треба то да одбије од укупног дуговања забележеног у белој књизи у износу од 890 литара сребра. Ту се налази и легат Богдану сада забележеном као протовестијар: Item lasso a Bogdan prothouistiaro livre 10, onze 4 darzento me dete cambiare per duchati e non li tornai.¹⁹ Овде се види и порекло дуговања утолико што је речено да је Богдан дао сребро да се замени за дукате а није их добио. Упадљиво је слагање овог износа од 170 перпера завештаних од стране Градића, са ценом овде наведене количине сребра, али не можемо тврдити да је баш сигурно реч о истом износу и истом потраживању.

Остављајући друге легате Саракиног тестамента необичне судбине, задржаћемо се на ономе што доноси за Богдана. Сазнајемо да је до

1428. постао протовестијар, али то и није нова чињеница, јер смо знали да је као протовестијар наведен међу миљосницима на повељи Ђурђа Бранковића Дубровнику (1428). У току 10 година, од састављања Градићевог тестамента, десила се промена, којом је од челника постао протовестијар. Али још увек не знамо када се то десило. Он је при преписивању тестамента 1422. и у пресуди конзула 1424, у дубровачким документима, уписан као челник, па би само последње године деспота Стефана долазиле у обзир. Али мора се имати на уму да су ти помени преузети из тестамента, и да се у њима не рефлектују евентуалне промене које су се десиле у Србији, јер епитропи Градићевог тестамента нису имали с њим везе. Из дубровачких политичких докумената из 1421. види се да је поред Радослава Михаљевића главна личност у преговорима био Радич Челник.²⁰ То је свакако велики челник Радич, релативно добро познат из докумената деспота Стефана и деспота Ђурђа, који је као comes palatinus унет 1435. на првом месту међу саветницима Ђурђевим код склапања уговора са Венецијом. Познато је да у исто време имамо више челника, а да је само један велики челник. Међутим, у незваничном титулисању није се пазило на разлику, што нам лепо показује случај Радича који је увек споменут као челник Радич и онда када се у службеном навођењу у повељама пише велики челник или сам себе тако титулише. У време кад је забележен челник Радич, имамо челника Родопа (1430). Отуда појава Радича као челника 1421. не мора бити доказ да је Богдан престао бити челник и да је постао протовестијар.²¹ Уз челника Радича био је и протовестијар, како нам сведочи један доуменат из времена деспота Ђурђа у коме је реч о потраживању из времена дес-

пота Стефана: спомиње се мито (чашћавање) потрошено на Радича Челника и протовестијара, чије име није наведено.²² Како се то односи на крај владе деспота Стефана и почетак владе Ђурђа Бранковића, више је него вероватно да се тиче нашега Богдана.

Богдан је могао бити протовестијар само до 1435. када у том звању затичемо другу личност: Николу Родопа. Шта је од тада било са Богданом, да ли је умро или се више не помиње или га не препознајемо под именом неког другог Богдана? Савремени истраживачи су склони претпоставци да је логотет Богдан, милосник са повеље за Дубровчане из 1445, издате после обнављања Деспотовине, иста личност као протовестијар Богдан. У вези с тим се, пре свега, поставља питање о томе докле је живео.²³

Преостали помени протовестијара Богдана су такве оприроде да се из њих не види да ли је жив или је реч о некој његовој својини или дуговању. Један попис дужника трговачке компаније Паскоја и Драгоја Соркочевића и Владислава Гучетића може помоћи да се утврди да је 1433. свакако био жив. У капиталу тога трговачког друштва су значајно место заузимала потраживања у сребру и дукатима од извесног броја дужника, па су попис тих дужника приложили обрачууну. Међу осталим дужницима су се налазили и Bogdan protobistiar са дуговањем од 2 литре сребра (то је 15 дуката).²⁴ Трговачко друштво није утерало своја потраживања у следеће три године, па је 13. и 29. фебруара 1436. направило нову погодбу у оквиру међусобних обрачуна, којом су овластили Владислава Гучетића да може у име свих на суду и ван суда потраживати и утеривати дуговања оних истих личности које су пописане биле 1433. године. Владиславу се препушта половина потраживања, а половина долази у део преостала два

члана компаније. Протовестијар Богдан је са своје две литре сребра поново записан, али не смемо бити сигурни да је он тада жив јер је списак из 1433. просто преписан без иједне промене у 25 ставки.

Одраније је познат податак о протовестијару Богдану из 1438, али је он такве природе да се из њега не може закључити ни да је тада жив, ни да је протовестијар. Тада се наиме, каже да су некадашњи поседи Челника Радича и Богдана Протовестијара, Saarud и Fuzygh у Банату, доспели у руке бана Матка Таловца, великог жупана ковинског и бана, заповедника Београда и јужне границе, у време краља Жигмунда. Пошто је у децембру 1437. краљ Жигмунд умро, његов наследник Албрехт је промену поседа прихватио и обећао издати повељу када му Матко и браћа предоче исправе о тим поседима.²⁵

Тај податак усмерава нашу пажњу према поседима српских великаша северно од Саве и Дунава, пре свега хронологији њиховог стицања. Познато је неколико српских поседника: Владислав, Радослав, Радич Челник, Богдан протовестијар, војвода Михајло. У српској повељи деспота Ђурђа Радичеви поседи у Угарској спомињу се као дар деспота и краља Жигмунда, што значи да су стечени пре 1427. године.²⁶ После смрти деспота Стефана више нису тако присни односи, па је врло мала вероватноћа да би неко тада добио посед у Угарској. Карактеристично је да се у Албрехтовој повељи скоро деценију после смене на угарском, а две деценије после смене на српском престолу, Богдан памти као протовестијар, што би пре говорило о томе да је то последње и највише звање које је имао. Имамо додуше и помен Богдана протовестијара из 1442, али у попису дугова за који се изричito каже да су из ранијих времена.²⁷

Враћајући се претпоставци

о Богдану као логотету ваља се подсетити да имамо помен деспотског логотета Богдана из 1405. и једног логотета Богдана из 1445, а како је наш Богдан 1418. челик a 1428–35. протовестијар, тешко је претпоставити да би се сви помени односили на исту личност. У међувремену је био логотет Војихна, а по ономе што знамо о достојанствима и каријерама, природније и вероватније би било везати Богдана челика и протовестијара за оног ранијег Богдана него за онога каснијег. Није познат случај да би неки протовестијар постао логотет, али знамо још случајева да је челик постао протовестијар.²⁸

Али са оваквим идентификацијама треба бити опрезан и због тога што је име Богдан врло популарно у Србији прве половине XV века. Један савременик нашег протовестијара Богдана био је војвода Богдан, на челу града а свакако и сребреничке власти за време деспота Стефана и Ђурђа. Подаци о њему сачувани су из периода 1417–1433. Налази се и у једном попису дужника из каснијег времена: voivoda Bogdan et dona Teodora. То је исти списак у коме је забележен и протовестијар Богдан.²⁹ Овај помен жене ће се показати значајан, јер је случај хтео да брачни пар буде споменут и у једном другом документу. Сачувано је и презиме овог Богдана јер је дубровачки трговац био оптужен што је свога суграђанина извео пред словенски суд ad ius Sclavorum videlicet coram Radossaio Micagleuich et Bogdan Stanicich voivodis domini despot.³⁰ Захваљујући тако записаном „презимену“ и жени Теодори може се отићи корак даље и овај војвода препознати у поменику из доба Деспотовине, из кога је одломке саопштио Љ. Стојановић, а о коме је опширије реферисала Љ. Штављанин-Ђорђевић.³¹ Иако она у свом прилогу говори о томе да је Стојановић видео поменик и донео само

поједине податке, баш по војводи Богдану се може закључити да подаци не потичу из истог текста. Наиме код Стојановића се појављује и госпођа Теодора (Тодора) и име оца и мајке Богданове, али не Станнихна како би се очекивало по облику Станнихнић у студији Љ. Штављанин-Ђорђевић него Станац: војводођ Багдана и Феодору и родитеље њега Станца и Љишић. Хронолошки разлози тешко дозвољавају да се он повеже са Станчићима, мада би по вези са Сребреницом то било могуће. Изгледа да је тај поменик негде из западних крајева судећи по месту које се даје митрополиту Исидору, који је, као што је познато, био у Београду и Сребреници. Дубровчани су му се обраћали за своје ствари у Сребреници.³²

Поред овог војводе Богдана Станчића, који се никако не може мешати са протовестијаром Богданом, имамо из тих година још два Богдана о којима то не бисмо смели тако одлучно тврдити. У попису дугова трговачког друштва Градића и Сарака, где је до смрти био и Мароје Цинцоловић, који је споменуо Богдана Челника и Никола Сарака, који је споменуо Богдана протовестијара, приклученом обрачуну међу члановима компаније одмах иза дуга Ђурђа Вуковића у износу 895 литара сребра (890 је било у Саракином тестаменту), уписан је и Богдан Калуђеровић са малим дугом од три литре и 8 унчи сребра.³³ Споменут је без икакве титуле, али га круг личности с којима је пословао повезује са Челником и протовестијаром Богданом, који је био близак и Градићима и Саракама. Овде није место да се опширно приказује оно што је познато о деловању споменуте трговачке компаније у Србији, покушајемо то на другом месту; овде ћемо само препоручити да се овај податак не одбацује олако.

Калуђеровић у функцији надимка–презимена, није образован по очевом имену, него

по монаштву очевом или мајчином. Образовање оваквих презимена–надимака од званија и титула родитеља није сасвим ретко, имамо их од краљевића и банића до поповића и калуђеровића.³⁴ Тај помен присильава да се обрати пажња монашким ликовима из припрате Каленића, који несумњиво припадају ктиторској групи.³⁵

корак даље ка њиховим прецима. Ни дуготрајно испитивање поменика, ни трагање за евентуалним остатком у топономастици, нису нас приближили циљу, тако да лик ктитора Каленића остаје и даље у магли.

Несумњиво је припадао кругу великаша који су стајали уз деспота Стефана Лазаревића и стекли његово

Богдан и неки од Мусиних пешака".³⁷ Крајем прошлог века Станоје Станојевић је, поредећи казивања Константинова са документима тога времена, могао утврдити да је животописац деспотов био добро обавештен, да је тачно знао и појединости. У писму краљу Жигмунду од 14. јула 1413. Дубровчани понављајући вести из ранијег писма додају и

Сеј днишће споменут ктиторъ петъръ. брътъ гръфъ овѣнъ
тъгъ миличъ проходо вѣдрица босанъ прото аспидъ
стъхъ гердсъмъ лъкъ
баготъ спѣтъ онъ Стефанъ
ре спомѣтъ
аозаренътъ

Запис из XVII-XVIII века са именами личности приказаним на ктиторској композицији

Још један Богдан се јавља на високом месту у хијерархији деспота Ђурђа Бранковића. Уписан је као Богдан Злокијевић на трећем месту међу саветницима деспота Ђурђа 1435. присутним у Смедереву када је коначно закључен мир између Србије и Венеције.³⁶ Заједно са челником Радичем, протовестијаром Николом Родопом и Радичем Богдашићем (magister agazonum), он је био сведок с деспотове стране, док су Лука Пантиновић из Котора, Гаспарин Иванов из Венеције и Никола Спан и Петар Малонши из Скадра били сведоци са млетачке стране. Омашком се понекад овај Богдан у литератури представља као саветник деспота Ђурђа. У латинском тексту је множина и односи се на сву тројицу, тако да нема основе за претпоставку да је постојала титула или служба саветника.

Полазећи од ових неколико штурих података окренули смо се поменицима из XV века не би ли нашли неки траг Богдану, Петру или Милици чија се имена јављају на фресци, тражећи патронимик који би се везивао уз неко од њихових имена и омогућавао

поверење. У време кад је био у зрелим годинама и када је подизао задужбину, језгро властелинства му је било у левачком крају, где је распологао земљом и људима којима ће обдарити манастир. Не смео тврдити да му је ту постојбина, јер не знамо ништа о његовим прецима, а и због тога што не смео превидети ни казивање о Богдану у житију деспота Стефана Лазаревића од Константина Филоzoфа. Наиме, у глави 75. где се прича о завршетку ратовања против султана Мусе, сина Бајазитовог, Константин бележи прво долазак султана Мехмеда I и његових великаша, склапање уговора и заклетава, затим одлазак здружених војних снага према Копријану, граду који је у међувремену пао у Мусине руке, затим према Добрич-пољу, даље преко Црне Горе према Овчепољу „да би им се већи број приклучио“. Константин спомиње да се деспот Стефан вратио препустивши војску Ђурђу и описује даљи ток ратовања. После Добрич-поља он бележи „дође и Авранез бежећи од Мусе“, а одмах затим у истом даху спомиње долазак Богдана: „А дође и

нове, јављају о томе да је Кришчија (Мехмед I) дошао у српску земљу, да су здружили војске и одлучили да у области Овчепоља потраже и нападну Мусу. Кад су се приближили Овчепољу, дошао је Кришчији Авранез (Auranesius) и са њим више других.³⁸ Богдан, који се приклучио кад и Авранез, свакако није био од почетка у деспотовој војсци, већ је дошао из области која је од раније под Турском влашћу, можда из серског краја где су у именима нахија Богдан и Оливер сачувана имена локалних великаша.³⁹

Карактеристично је да Константин, причајући о овом ратовању од пре 20 година, спомиње оне који су нешто значили у доба деспота Ђурђа када је писао живот деспотов (1431–1433). Ту је на првом месту Ђурађ, затим челник Радич (баш са том титулом), па војвода Михајло и војвода Шаин. Вероватно је и Богдан из тог круга, али је питање на кога се то односи: на протовестијара, који је високо у дворској хијерархији и често се јавља уз челника Радича, на војводу Богдана Станцића, који је пре имао ратничку биографију, или на Злокијевића

или Калуђеровића, о којима ништа не знамо?

У сваком случају, у настојању да реконструишимо животни пут ктитора Каленића, уз природну претпоставку да потиче из краја у коме му је задужбина, морамо ставити и другу: да је дошао у деспотову државу и ту добио поседе.

ПРЕ 1418. постао је деспотов челник, а пре 1427. протовестијар. У последњим годинама владавине деспота Стефана довршена је задужбина и живописана припрата у Каленићу. Као протовестијар је могао бити представљен само после 1418., из чега произилази да је ктиторски портрет сликан у трећој деценији XV века. Приближно у то време добио је од краља Жигмунда посед на територији данашњег Баната. Припадао је оном кругу великаша и дворана које је Ђурађ Бранковић прихватио и задржао у својој служби. Негде пре 1435. је престао да буде протовестијар, а пре краја 1437. његов банатски посед је прешао у руке Таловаца. Можда тада више није био жив. О његовим евентуалним потомцима немамо никаквих података.

Судећи по првом протовестијару, а можда и оном другом непознатог имена, служба је била везана за Ново Брдо, где је царина била главни извор државних прихода. Можда је и наш Богдан неко време живео у Новом Брду. У тестаменту дубровачког властелина Теодора Мласкање из августа 1416. спомиње се дуг од 7 унчи сребра: do dar in Nouaberda a dona Gera, sorela de Bogdan.⁴⁰ Она је свакако припадала вишем друштвеном слоју а Богдан је био добро познат у кругу Мласкање који је имао послове са деспотом Стефаном и Маројем Цинцуловићем. Везе са дубровачким трговцима, потраживања и дуговања, пословље са сребром сведоче посредно о Богдановој предузетничкој делатности, али се о њој ништа ближе не може рећи.

О властелинству Каленића се такође ништа не може рећи. Када је после Другог устанка почело снабдевање тада врло поштованог манастира имањима – у један мах манастир је имао 288 кућа⁴¹ – нико се није позивао на манастирске повеље и његова стара права. Д. Симић-Лазар је у најновијој монографији с разлогом проблематизовала име које се од XVIII века уобичајило.⁴² Световаведењски манастир протовестијара Богдана и његових рођака добио је име Каленић по оближњем селу чији су становници опслуживали монашко братство. Касније се насељу то име вратило да би се Каленићки Прњавор разликовао од бројних других прњавора – црквених метоха. Мало је вероватно да би се име Каленић усталило тек у XVIII веку и да је изведенено од грчког имена Калиник. Име Каленић је посведочено изворима турског доба, чак и изван левачког краја (Каленићи између Којерића и Пожеге, насеље забележено почетком XVI века).

У научној литератури су у оптицају два податка о Каленићу под турском влашћу. Један је из дефтера овчарине с краја XVI века (1595–96), саопштен од стране Ђ. Симоновића у монографији о Левчу.⁴³ Он се сигурно односи на насеље уз манастир. Други податак је из 1536. и говори о селу Каленић у нахији Загрлата, које је у рукама хришћана спахија потомака властелина из круга царице Маре (despina hatun).⁴⁴ Био би то драгоцен прилог историји манастира кад би смо били сигурни да се на њега односи. Како је већ уочено,⁴⁵ овај податак се тешко да ускладити са оним што се зна о жупи Загрлата у време кнеза Лазара (уз Јужну Мораву између Алексинца и Сталаћа). У истој нахији су забележена и насеља Горња и Доња Буковица, Горњи и Доњи Врбак. Лука манастир, Доње Машево, Шаврани и Штитаре, којима се није најмањи траг није могао наћи у

крају у коме лежи манастир Каленић. Поставља се питање није ли постојала још једна Загрлата чија се успомена чува у имену ефемерне нахије.⁴⁶ Препоручујући овај мали проблем стручњацима за турске дефтере и турску администрацију, баш због интереса и за историјску географију Србије и за историју манастира Каленића, морамо закључити да се за сада подаци из дефтера из 1536. не могу употребити као сведочанство о евентуалним Богдановим потомцима.

Сима М. Ђирковић

Напомене:

1. О манастиру је литературу прикупио В. Ј. Ђурић, *Византијске фреске у Југославији*, Београд 1974, 101–104, и нап. 137. стр. 225; В. Р. Петковић, *Фреске из унутрашњег нартекса цркве у Каленићу*, Старинар 3 (1908) 121–143; В. Р. Петковић – Ж. Татић, *Манастир Каленић*, Вршац 1926; П. Поповић – В. Р. Петковић, *Старо Нагорично - Пасача - Каленић*, Београд 1933; В. Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950; Б. Живковић, *Каленић, Цртежи фресака*, Београд 1984. Објављено је неколико мањих монографија: М. Ђ. Милићевић, *Манастир Каленић. Задужбина деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1897; Б. Живковић, *Каленић*, Београд 1960; С. Радојчић, *Каленић*, Београд 1964; Р. Николић, *Манастир Каленић*, Београд 1972. Најновија, с којим смо се упознали кад је овај рад био у основи написан, потиче из пера Д. Симић-Лазар, *Kalenić et la dernière période de la peinture byzantine*, Скопље 1995, са исцрпним приказом историје (р. 21–32) и библиографијом (р. 209–216), којој се могу додати: В. Ј. Ђурић, *Друштво, држава и владар у уметности у доба династије Лазаревић-Бранковић*, Зборник Матице српске за ликовне уметности 26 (1990) 13–46; Д. Војводић, *Владарски портрети српских деспота*, Дани српскога духовног преображења II, Манастир Ресава, историја и уметност, Деспотовац 1995, 59–98.

2. Фреске су чишћене и конзервиране 1956. и 1957. године. Уп. Б. Живковић, *Конзерватор*

ски радови на фрескама Каленића, Саопштења 4 (1961) 181–187. Како је упозорио Б. Живковић, у најнижем појасу јужног зида припрате налазе се представе монаха са кукуљицама, код једног риба а код другог досијеи. В. Ђурић (*Византијске фреске*, 225) је упозорио да не могу бити сликари већ вероватно монашки сродници ктитора. Цртежима и репродукцијама Б. Живковића превазиђене су старе верзије написа из Гласника 21. поновљене у Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, III, бр. 5130, VI. бр. 9900, В. Петковић *Старине, записи, натписи, листине*, Београд 1923, 50, којима су се некад служили историчари.

3. Репродуковано у *Саопштења* 4, стр. 186; фотографија у Д. Симић–Лазар, Каленић, таб. III.

4. О тобожњој титули протодвијар: В. Марковић, *Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији*, Сремски Карловци 1920, 140; Исти, *Ктитори, њихове дужности и права*, Прилози КЈИФ 5 (1925) 100–124; Ђ. Сп. Радојчић, *Гласник* 1, 1–2 (1949) 226, спомиње Богдана као 1438. мртвог **протовестијара**. Један запис из XVII века из збирке Севастјанова открива како је Герасим могао доћи до облика „протодвијар“. Забележени су „братија начелна“ из 1624. и ту је записан поред игумана, проигумана, попова, старака – Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи* (...), Споменик 3 (1890) 178. Од манастирског звања А φιλοβίανι дохијара добијен је „дофијар“, који је Герасиму послужио кад је копирао њему непознату реч протовестијар. Нема дохијара међу световним достојанственицима, како је упозорила Г. Бабић, *Друштвени положај ктитора у Деспотовини*, Моравска школа и њено доба. Научни скуп у Ресави 1968, Београд 1972, 146–147, где је ктитор Каленића до сада најпотпуније приказан.

5. Србски споменици (Павла Карано–Твртковића) I, Београд 1840, 182; F. Miklosich, *Monumenta serbica*, Vindobonae 1858, 355.

6. Логотет Богдан је милосник на повељи деспота Стефана за Дубровчане из 1405. Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и*

писма I, 204, а затим на повељи деспота Ђурђа, исто II, 32. Богдан писар Бранковића 1419; Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи* (...), Споменик 3, 33.

7. Различита датовања: између 1407. и 1413., М. Кашанин, *Енциклопедија Југославије V*, 179; „Друга деценија XV века“, Г. Бабић, *Историја српског народа II*, 186 (Г. Бабић – В. Ђурић), уп. преглед мишљења у Д. Симић–Лазар, Каленић 41, где је живопис датован „vers 1420“.

8. Г. Бабић, *Друштвени положај ктитора у Деспотовини*, 147. и 29. према М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни II*, 45, нап. 57, 57. HAD. Lett di Lett. 4 f. 131, 12. XI. 1407; *voi* (цариницима) *ve excusasti che li fanti del prothovistiar e del conte ano tolto* (...); f. 146' 24. XI 1408, јављали су дубровачки трговци из Новог Бруда *como lo prothovestiar cum alcumi zintilhomini de Nobaberda s adovera quanto pono per guastare la nostra povegla...* Како је још К. Јиречек, *Историја Срба II*, 366, приметио, последњи помен дум Ивана као протовестијара је с краја 1403, што не значи да је тада умро или напустио дужност. Као мртвав поменут је 20. V. 1412. када је дум Марко из Пилота, епитроп тестамента дум Марка Капут Апис изјавио *dictus Johannes prothovestarius defunctus sit* и предложио да се завештана ствар (*clavis*) прода и новац сачува за наследнике.

9. Тестамент Марина Бла де Гради, састављен је 18. децембра 1418. у Дубровнику – регистрован у *HAD. Testamenta II f. 65–67'*. Градић је умро 27. фебруара 1422. у Србији, у документу је место смрти остало празно.

10. Елементи за Градићеву биографију дати су у Јиречек, *Историја Срба II*, 365; Споменик XI, 48; М. Динић, *За историју рударства I*, 63–66, 93, 103; II, 7, 9, 41, 45, 47, 52–53, 75; И. Манчен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку I*, Београд 1960, 284–285; Б. Крекић, *On Ragusan Patricians Misbehavior in Dubrovnik and Serbia in the Early Fifteenth Century, Scholar, Patriot, Mentor, Historical Essays in Honor of Dimitrije Djordjević*, ed. R. Spence - L. Nelson, New York 1992, 63–75. Може се исправити родословно стабло

Градића у Манчен, нав. дело II.

11. Побележене су у *HAD. Distributiones testamentorum*, 109–109'. Релевантни делови биће наведени у даљем тексту.

12. Деспотов акт издан 9. септембра 1423. објавио је М. Пуцић, *Споменици српски II*, 93; Љ. Стојановић, *Старе српске повеље I*, 231–232. У деспотовој исправи се говори о 105 литара сребра јер је оних 100 перпера из тестамента претворено по тадашњим ценама у 5 литара сребра.

13. Рускову белешку из серије дистрибуција, која је промакла ранијим истраживачима, објавио је М. Динић, *Неколико ћириличких споменика из Дубровника*, Прилози КЈИФ 24 (1958) 95–97.

14. 1427 die XV nouembris *Dimitar, filius ser Marini Bla de Gradi testatoris confessus et manifestus fuit habuisse et recepisse a ser Dobre de Binzola, ser Mateo de Gradi et ser Nicola Ellie de Saracha, epitropis suprascriptis, pro legato ipso Dimitar per testatorem facto, de ducatis auri centum assignatos sibi Dimitar per ipsos epitropos in Camera et quos alias ibi deposuerunt ut appareat per determinationem infrascriptam et confessionem camerariorum ducatos auri centum.*

15. У тестаменту је легат овако забележен: *Lasso a Lexa Russicich Griecho de Salonish ducati octanta doro* (...), док је у пресуди којом се новац депонује у Комору употребљен други облик: *Unde predictus dominus consul cum judicibus suis audit a comparatione et petitione suprascriptorum epitroporum que justa et rationi consona videtur et quia sibi constat Allexam Russotam Grecum cui legavit ipse ser Marinus testator ducatos octuaginta* (...). место има значаја утолико што нам узгредно открива солунско порекло новобрдских Русота, а посредно осветљава и порекло новобрдских Кантакузина, који су наследници Калојана Русоте. Уп. Динић, *За историју рударства II*, 88–90; Б. Ферјанчић, *Византинци у Србији прве половине XV века*, ЗРВИ 26 (1987) 173–212; М. Срећић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 182, 317–8, 498, 577, 628, 634, 660–662, 684–685, 721, 723.

16. Грешка се може објаснити тиме што је нама сачуван препис а не оригинал тестамента, а преписивачу српска реч није ништа значила или је њу схватио као име. В. следећу напомену.

17. У образложењу пресуде од 9. II 1424; *Et Bogdanum Celnichum domini dispot similiter absensem esse in partibus Sclauonie cui legauit ypperperos centumseptuaginta, propter quorum suprascriptorum absentiam legata predicta exequi et adimpleri non potuerunt infra duos annos iuxta voluntatem testatoris...*

18. Из тестамента, чији је текст у следећој напомени, налази се белешка о томе да је 17. августа 1431. по наређењу кнеза и судија поништен тестамент: *quia non presentatum nec repertum fuit in Notaria Ragusii secundum ordinis ragusii*. Тестамент, дакле, у време кад је накнадно регистрован у Нотаријату није имао ни правне снаге ни актуелности за наследнике. Служио је као доказ извршења тестамента Мароја Градића-Цинцуловића. Пошто зна-мо да је Сарака био са Маројем Градићем у трговачком друштву природно је да он депонује новац, изврши исплату или пребијањем дугова изврши обавезу.

19. 10. јануара 1488. на тра жење *ser Marini et ser Petri Bla de Gradi et de mandato domini rectoris et Minoris consilii* региструје се тестамент Николе Илијиног Сараке, који је био епитроп тестамента Градићевог. Уписано је у *Diversa Notariae 68 (1487-1488) fol. 45-46*.

In nomine Christi anno 1428 ad 25 frevar a Raguxi. Ego Nicolo Ilia de Saracha (...) Item lasso al comun de Ragusi per conscientia de Biasio mio frate upp. 600. Item lasso al comun de Ragusa upp. 300. Item lasso asignor Zorzi in conscientia me tegno haver frau-dato a signor despoto livre 100 cum questa condition che signor Zorzi sopradete livre 100 deuesse abater alla mia raxon de quello debito me resto a dare signor despoto alla compagnia la qual hauemo cum ser Mathio et ser Marin de Gradi como appar per mio quaderno biancho liure 890 etc: Item lasso a ser Mathio et a ser Marin de Gradi e a ser Biasio e Yugno de Gradi, fratelli liure 50 daryento per conscientia (...) Item

lasso a Bogdan prothouistiaro livre 10, once 4 darzento me dete cambiare per duchati e non li tornai. (...)

20. О преговорима са челником Радичем 1421. уп. М. Динић, *За историју рударства II*, 54 Lott, di Lev. 8f. 171' и 173, 22. и 29. XI 1421, деспот Стефан је одговорио *per Radossaio Michaleic et Radiz Zelnich*.

21. Радич је и после монашења називан челник, тако да је титула служила као нека врста презимена. Поред литературе наведене уз прештампану Новаковићеву расправу: *Велики челник Радич или Облачић Раде (1413-1435)*, Стојан Новаковић, *Историја и традиција*, Избрани радови, Београд 1982, 440-443, уп. сада Е.А. Zachariadou, *The Worry-some Wealth of the Čelnik Radić*, The Ottoman Emirate (1300-1389), Retymnon 1993, 383-397, где су саопштени турски документи из монашког периода. Титула му је била велики челник како показује његова повеља за Ватопед (ed. M. Lescaris, *Byzantinoslavica 6 (1935) 19* бр. 7. Чињеница да је он 1421. записан као челник не мора значити да и Богдан није био челник, да је већ тада постао протовестијар.

22. За дворску хијерархију може бити занимљив и тестамент Марина Гучетића; он има ставку која се односи на време деспота Стефана, мада је састављен и регистрован доцније – *Testamenta 13 fol. 147/... come talpin Mathio nostro fratelloha abuto una carta del debito che doveva dar signor despoto Stipan anticho a Giurcho Pipin livre 40 de argento se se pora schoder desi, di che talpino Mathio lasso in conscientia mia di che par una carta de nostro debito et per questa altra foy speso in symonia a uayuoda Radossau a zeonich Radishe e a prothobistiar livre 30 de argento et si spese zerchando questo pagamento livre XX di che va per la mita questa spesa.*

23. Уп. М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 801, има у индексу спојене помене протовестијара и логотета из 1445. А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, Београд 1995, 208, приhvата као могућност прелаз са места протовестијара на место логотета. Нормалан пут успона

(*cursus honorum*) требало би да је видљив из реда навођења достојанственика у службеним документима. Милосници су овако поређани 1405: логотет, челник велики, војвода; а 1428: војвода, челник, протовестијар, логотет; док је 1445: велики челник, ризнички челник, логотет. Недоследност треба приписати или променама у рангу поједињих звања или индивидуално „тежини“ коју су имали поједињи достојанственици.

24. *HAD, Debita Notariae 17 f. 234'-235*. Захваљујем др Ружи Ђук што ми је љубазно уступила снимак документа.

25. *L. Thalloczy A Aldasy, Magyarorszag mellektartomanyainak okleveletara II. A. Magyarorszag es Szerbia kozti osszekottetesek okleveletara 1198-1526. Budapest 1907, 126; per quosdam Radych, Chelnyk et Bogdan, prothobystiar*, што би могло да сугерише да је реч о три лица. Исти текст се налази и у документу Dl 44 241. Изгледа да су оба великаша имала делове (*portiones possessionarie*) у оба села, која су лежала у данашњем граничном подручју код Боке и Конака. Важно је нагласити да овај помен не сведочи о томе да би било Радич, било Богдан живели 1438. и имали титуле с којима су поменути. Издавање је последица смене на угарском престолу. Судећи по успону Таловаца могло би се очекивати да је прибављање бивших српских великашских поседа падало у доба после смрти деспота Стефана, највероватније око 1435. Податке сам сакупио и представио у *Историји српског народа II*, 324-326.

26. Љ. Стојановић, *Стари српски христовуљи (...)*, Споменик 3, 8: ... што му је записал у баштину господин краљ Жигмунда и господин родитељ ми светопочивши деспот...

27. У једном веома опширном попису дугова регистрованом 1442. у оквиру арбитарске пресуде у подели имовине између наслеђа умрлог Луке Сорковчића и браће Андреје и Николе, налази се неколико категорија дужника из разних времена. За арбитре је време било веома важно јер се на други начин делило оно што је стечено пре образовања трговачког друштва, а на други начин оно

што је дато као кредит у време када је друштво деловало. *Diversa Notariae* 26 f. 167' са насловом:

Debiti sottoscriti fati in strebreniza avanti della sopradeta colleganza deli quali ne uno terzo alla eredita di sopradeto ser Lucha de Sorgo et uno altro terzo alli sopraddetti ser Andrea et ser Nicola Mi de Sorgo./

Vayuoda Bogdan et Dona Theodora

Bogdan prothobestiaro

Податак је драгоцен зато што отклања могућност да је Богдан постао војвода и да је у питању иста личност.

28. Поред нашег Богдана тај пут је прешао и Родоп, који је 1430. челник а 1435. протовестијар, а по свој прилици и Паскоје Соркочевић, који је челник, па челник ризнички.

29. О војводи Богдану уп. К. Јиречек, *Историја Срба II*, 361; М. Динић, *За историју рударства I*, 93; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 469, 668, 724. Уп. нап. 27.

30. *Lamenta de foris* 5. f. 292, 20. маја 1424/: *Johannes de Saracha* се тужио на *Marina de Derxa* што *ivit ad accusandum dictum ser Nicola ad jus Sclauorum, videlicet coram Radossauro Micagleuich et Bogdan Stanicich voivodis domini despot.*

31. Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи (...)* Споменик 3 (1890) 178: Љ. Штављанин-Ђорђевић. *Један недовољно познат поменик из времена деспота Ђурђа Бранковића*, Археографски прилози 9 (1987) 331–347.

32. Митрополит Исидор се појављује и у једном од споменутих тестамената као поверилац. Уп. М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985, 153.

33. О деловању трговачког друштва у коме су били Градићи и Сараке остали су документи од 1417. па све до парнице у следећој генерацији. Овде се, разумљиво, ти документи не могу приказивати

и коментарисати. *HAD Diversa Notariae*, 12 f. 274'; 13 f. 249-250', 272; 15 f. 179-179'; 18 f. 27; *Sentenze di Cancellaria* 8-b f. 48', 49, 49'; *Testamenta* 11 f. 160'. Споменућемо само обрачун забележен у *Diversa Notariae* 15 f. 179. где се поред уложене готовине, добити, налази и попис имовине у потраживањима, исказане у попису дужника. Ту се налазе одмах на почетку и следеће ставке: *domino Giorgio Volchouich libre VIII-LXXXV. onze X, sag. O..... a Bogdan Caloieroucih libre III, onye VIII. sag. O.*

34. Материјал је сабрао и приказао Р. Михаљчић у још необјављеној расправи: *Презимена изведена од титула*, коју ми је љубазно уступио.

35. Уп. Д. Симић-Лазар, *Каленић*, 31, 179.

36. Попис достојанственика деспота Ђурђа у време склапања мира са Венецијом, према снимку документа који се чува у Ватикану. Иначе је издат у Љубић, *Листине IX*, 80-85. Уп. М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 185. Постоји и један каторски препис тога документа у зборнику *Архив ЈАЗУ II* б 21, такође са изобличеним именима.

Actum apud Semedrum in curia siue palatio residentie serenissimi et excelsi d. domini despoti in sala magna audientie ipsius domini, presentibus magnificis viris Radith Chelnik comite palatino, Nicola Rodop, prothobystario, Radith Bogdascitz, magistro agazonum, Bogdano Zlokievich, consiliarius dicti i. d. dispati ac circumpecto et prudenteribus viris ser Luca Pantini de Cataro, Gasparino Johannis de Veneciis, Nicolao Spano et Petro Maloncio ambobus de Scutaro omnibus testibus ad infrascripta vocatis, habitis et rogatis.

37. Константин Филозоф и његов Живот Стефана Лазаревића, деспота српског, сд. В. Јагић, Гласник СУД 42 (1875) 308; *Събрани съчинения на Константин Костенечки*, сд. К. Куев – Г. Петков, Софија, 1986, 410; превод Л. Мирковић, *Старе српске био-*

графије XV и XVII века

, Београд 1936, 105.

38. С. Станојевић, *Die Biographie Stefan Lazarević s von Konstantin dem Philosophen als Geschichtsquelle*, Archiv für slavische Philologie 18 (1896) 449.

39. Уп. А. Стојановски, *Кон прашањето за политичко-територијалната поделба на јужниот Балкан пред турското освојување*. Историја 7 (1972) 153-165. Нахија Богдан се простирала између Бешичког и Лагадинског језера, а нахија Оливер у пределу Моглена. Иако је опште мишљење да је реч о великашима Душановог доба, мислим да се оно не може одбранити, али о томе ћу расправљати на другом месту.

40. *HAD Testamenta Notariae 10 f. 92*

41. М. Ђ. Милићевић, *Манастир Каленић*, 22, где је сразмерно исцрпна историја манастира у XIX веку.

42. Д. Симић-Лазар, *Каленић*, 19-24.

43. О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984, 116, везује за Каленић податке о манастиру Пречисте у Левчу, који је 1476/78. имао 4 куће а 1516. запустео тако да су га обрађивали из околних села. Али, то би могао да буде и Жупањевац, о коме имамо податке из XIV и с почетка XVIII века. Тим пре што је 1595/96. Каленић заведен у дефтеру за овчарину. Уп. Ђ. Р. Симоновић, *Левач I*, 23.

44. М. Васић, *Становништво Крушевачког санџака и његова друштвена структура у XVI вијеку*. Крушевац кроз векове, Крушевац 1972, 55-56, 63-64, 67, са наводима одломака из пописа.

45. Д. Симић-Лазар, *Каленић*, 23, с позивом на мишљење Г. Томовић.

46. По именима села судећи, та друга Загрлата би могла бити у ужичком крају, али одмах додајем да би тада тешко могла бити у саставу Крушевачког санџака.

СТАЊЕ МАНАСТИРА ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ ПРЕ 50 ГОДИНА

Оно што је у православној Цркви установљено од најранијих времена успели су „јахачи апокалипсе“ данашњих времена да повреде, изобличе и „унизе“.

О томе да Црква поседује имовину, говори се још у Светом писму (Јн. 12.3; 12.5–6; 13.29; Дап. 4.32). Чак и римско право говори о имовини која припада култу богова (*res divini iuris*). Дакле и по божанском и по позитивном законодавству Црква полаже апсолутно право на имовину од које се издржава и црпи средства за нормално функционисање. То подразумева овоземаљску егзистенцију, као и обављање мисијских послова и дела мислосрђа.

Скоро све наше цркве и манастири имали су поседе, покретну и непокретну имовину коју су у већини случајева стекли као поклон (*donatio*) од приложника или ктитора, чији су интереси били регулисани ктиторским правом.

После Другог светског рата, наша Црква нашла се у скоро безизлазној ситуацији. Била је без Патријарха, без легалне управе, измучена, изнурена и са огромним губицима. Порушени су храмови и други објекти, побијени епископи, свештеници, монаси и монахиње. Нова власт није имала разумевања ни према народу, а камоли према Цркви, тако да је неприкосновено спроводила свој програм који се састојао у следећем: аграрна реформа, национализација и укидање раније донетих закона из 1929. и 1939. године, који су Српској цркви обезбеђивали добар део материјалних средстава. Исход свега био је по Српску цркву катастрофалан. Исказан

језиком бројки он изгледа овако: аграрном реформом је одузето 70.000 хектара (појединачним црквама остављено је по 10 хектара земље, а црквама и манастирима од веће историјске важности по 30 хектара обрадиве земље и исто толико шуме); ратна штета је процењена на 3. 311. 637. 509 динара и никада није исплаћена; национализовано је 1180 црквених зграда, чија је процењена вредност веома бледа сенка стварности и износи 8 милијарди динара. У моменту када је Црква скоро потпуно остала без имовине на буџету је било 3148 парохијских свештеника, 537 службеника и око 1000 пензионера, свештеничких удовица и сирочади. Аутоматски, Црква је буџет са 284 милиона свела на свега 10 милиона динара, са буџета је скинуто преко 3500 лица, а остало само 100.¹

У то веома тешко време, тек основана Епархија шумадијска (1947) требало је и духовно и материјално да пође напред. Пошла је, могло би се рећи, несигурним корацима. Летопис Епархије бележи веома неповољне прилике у манастирима као носиоцима духовног живота Цркве уопште. У Епархијској архиви се налазе извештаји о тадашњем стању које су поднели манастири, њих пет на броју. Најисцрпнији приказ стања је дала схиигуманија Марија (Рускиња) која је била настојательница манастира Благовештења и Вольавче.

Да би демонстрирала бар зрачак брижности, Земаљска комисија за верске послове упућује акт 25. јула 1949. године Патријаршијском управном одбору да „хитно“ достави извештај о тренутном имовин-

ском стању цркава и манастира како би се узеле у разматрање „жалбе манастирских управа по питању обавезног откупног“.² Овај акт је ПУО одмах проследио свим епархијским управним одборима на извршење.³ Већ 27. јула 1949. године Управни одбор Епархије шумадијске са препоруком да се подаци што хитније доставе шаље допис свим манастирским управама.⁴

Имовинско стање наших манастира пре равно педесет година овако је изгледало:

Манастир Благовештење одговарајући на акт ЕУО сведочи да у манастиру живи 1 јеромонах, 13 сестара и 1 ћак. Храм је у исправном стању, изузев пукотине на олтарској апсиди. Конаци потпуно спаљени. Оспособљена је једна штала са четири собице у којој живитељи пребивају. Аграрном реформом од ранијих 39 хектара обрадивих површина остављено је свега 15; од 620 хектара шуме са пашњацима остављено је такође само 15, а воденица одузета. Сточни фонд је занемарљив. Битно је нагласити да је овај манастир одлуком Завода за научно истраживање споменика и културе НРС бр. 1191 од 9. јула 1949. године стављен под наводну заштиту државе.⁵

Манастир Вольавча је у то време давао следећу слику: „У манастиру живи 1 јеромонах и 12 сестара. Храм и грађевине су у исправном стању.“ Пре аграрне реформе у манастирском поседу се налазило 225 хектара 76 ари и 23 метра квадратна шуме са пашњацима, 30 хектара ливада, њива, воћњака и винограда; после реформе остало је свега 10 хектара целокупног земљишта и то, како се такса-

тивно наводи: 4 хектара шуме, 4 хектара винограда и воћњака и 2 хектара ораница и баште. Сточни фонд веома мали.⁶

Манастир Каленић у коме су тада живели 1 духовник и још 8 сестара имао је храм у дosta добром стању, изузев две приметне пукотине. Услови за живот монаштва незавидни, јер су коначи били влажни и мемљиви. Аграрном реформом је знатно промењено имовинско стање манастира, јер од 950 хектара шуме остављено је само 14 хектара 67 ари и 5 метара квадратних; од 84 хектара обрадиве земље остало је 17 хектара 67 ари и 5 квадратних метара. Овом реформом су одузете и „господарске зграде“ (помоћне зграде). Сточни фонд једва да је постојао.⁷ Најважније је поменути да је у овом манастиру национализован и Велики коначак, што је представљало огроман губитак за манастир. Тако је манастир Каленић за сигурно најгоре прошао.

Манастир Грнчарицу су у оно време оживотворавали 1 духовник и 10 сестара, подвизавајући се у неоштећеном храму. Живели су у конаку уништеном од Немаца, где су успели да санирају само зидове ходника. Пре аграрне

реформе у манастирском поседу се налазило: 95 хектара 58,5 ари зиратног земљишта и 27 хектара 9 ари и 7 квадратних метара шуме, а реформом је остављено 7 хектара 76 ари и 7 квадратних метара обрадиве и 2 хектара 24 ара и 39 метара квадратних земље под шумом.⁸

Време реформе трагично је било и по манастир Јошаницу, јер су комунисти од добро-стојећег газдинства начинили и оставили пустош. Храм је остао без припрате. Коначи су били доста оштећени. Господарске зграде одузете. Аграрном реформом је конфисковано читаво богатство: од 483 хектара обрадиве површине остављено је манастиру свега 4, од 633 хектара шуме манастиру је остало само 6. Манастир је остао потпуно и без сточног фонда. Ваљда су ово били разлози зашто је „књига спала на два слова“ тј. зашто су се у манастиру тада налазили само 1 јеромонах и 2 сестре. Извештај дословце вели „манастиру је онемогућено да економише“.⁹

Данас, Господу хвала, слика је много светлија. Наши манастири су помоћу Божјом и „практичним молитвама“ многих, колико се могло стали на своје ноге. Са сигурношћу се

може рећи да цвета и духовност и економија. Једино се осећа недостатак у подмлатку.

Владимир Руменић, ћакон

Напомене:

1. Ристо Грђић, *Општа обнова црквеног живота и устројства у књизи Српска православна црква 1920-1970*, Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971, стр. 247.

2. Архив Епархије шумадијске, Земаљска комисија за верске послове Патријаршијском управном одбору, Београд, бр. 572 од 25. јула 1949. године.

3. Исто, Патријаршијски управни одбор свим епархијским управним одборима, Београд, бр. 3363 од 25. јула 1949. године.

4. Исто, Епархијски управни одбор управама манастира, Крагујевац, бр. 993 од 27. јула 1949. године.

5. Исто, Управа манастира Благовештење Епархијском управном одбору, Страгари, бр. 30 од 31. јула 1949. године.

6. Исто, Управа манастира Вољавче Епархијском управном одбору, Страгари, бр. 7 од 31. јула 1949. године.

7. Исто, незаведени списи из 1949. године.

8. Исто.

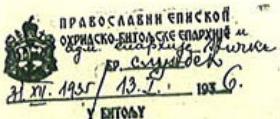
9. Архив Епархије шумадијске, незаведени списи из 1949. године.

ЧЕТИРИ ПИСМА ЕПИСКОПА НИКОЛАЈА (ВЕЛИМИРОВИЋА)

У архиви манастира Драче, код Крагујевца, сачувана су четири оригинална писма епископа охридско-битољског и администратора Епархије жичке, Николаја, монахињи Аполинарији (Јокић), настојатељици манастира Враћевшице, Епархија жичка, која је касније примила малу схиму и добила име Јелена.¹ Прво писмо је упућено монахињи Аполинарији поводом преласка њеног сестринства из манастира Петковица, Епархија шабачка, у манастир Враћевшицу, Епархија жичка. Друго и треће писмо је упућено поводом Рођења Господа Исуса Христа, а четврто поводом

болести монахиње Јефимије (Рафаиловић), сестре манастира Враћевшице.²

Епископ Николај је, као што је већ познато, веома заслужан за обнову српског женског монаштва, које се пре Првог светског рата скоро сасвим угасило. После Првог светског рата појављују се два центра женског монаштва: манастир Калиште и манастир Хопово. У Калишту је засновао монаштво епископ Николај, а у Хопову руске монахиње које су избегле из познатог Љеснинског манастира. За време Другог светског рата из Срема су их у Београд пртерале усташе,

НАСТОЈАТЕЉИЦИ И СЕСТРАМА
манастира светог Георгија у Враћевшици,

ЧАСНЕ СЕСТРЕ И ДЕЦО У ХРИСТУ ГОСПОДУ,
Христос се роди!

Приимиши сак извештај од настојатељице
ваше часне матеро Ангелинарије, да сте приспеле
здраво и мирно из обитави Свете Петке код Шапца
у ту ћубиље светог војничкоченика Георгија наше
епархије. Поздрављам вас све ка добродошлицом, и
са томим молитвом свети војничкоченику Георгију
да вас све прими под своју заштиту у тај свој
свети дом.

Ми ишемо никад били љубитељи премештаја
монаха или монахиња из једног места у друго, али
ви сада искретно знати, какве су вас прилике и околи-
чности нагодило да се ћините из Шабачке епархије
у епархију Жичку и из своје раније обитељи у ту
свету обитељ.

Не кад сте већ ту, онда будите решене
да ту и останете до краја.

Држите три правила непротестано, и то:
правило испитивање, правило послушања и правило се-
стринске помоћи. Њоз Бога не можете ништа и никуда,
а то значи, без правила испитивање не можете се назра-
ти ни хришћанке и јон иако монахиње. С радошћу ини
у храм Божји на сва богослужења, с радошћу, велим,
јер храм никад није без анђела Божјих. Са стрпе-
њем вратите испитивању конијама својим, и даву и
ићу. Је ли кејија монашка јој други храм. Она је прво

зл испитивању па онда, за скор. — Држите правило по-
слушања, јер без тога настаће самоволја и неред, и
ваш живот биће горак. Врзите оно што вам старији
нареди и будите радосна срца. Сећајте се увек речи
Господа и Спаса наше, Цара над царевима: А ја сам
ићу вами као слуга. Па ћад је Он себе сматрао слу-
гом, како ми себе треба да сматрамо друкчије него
слугама? Сотите се онда и речи Пресвете-Богородице: Бас слушнице Господње, иска ми буде по речи Твојој!
па и ви радосно будите слушнице Господње. — На онда
и, треће правило не заборавите. То је правило сестрин-
ско узајамне помоћи. Кад виши да је сестра твоја
клонула, помози јеј. Кад се сна олемила на молитви
по искушеној, испи си за њу. Кад не зна, но шали со
да јеј се наругај, него је поучи с љубављу. Јер ви
сте рођеније него рођене сестре. Ако вас не веже
крв, веже вас дух Христов. А то је јача веза од крви.
Нека се засветиши Бас и љубав до небеса, и
и побољша ко ћад сида љубављу небеском јој вишо осве-
тити и загројати.

Свс је наша љубодовница.

Благодат Господа нашег Исуса Христа нека
испуни душу вашу. Ев. Јаковља нека вас утиги по-
кровији својим, а свети Георгије нека буде поборник
ваш.

С БЛАГОСЛОВОМ
АДМИНИСТРАТОР ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ
СПИСКОМ ОХРАНСКО-БИТОЛСКИ

+ Ев. Николај

НАСТОЈАТЕЉИЦИ И СЕСТРАМА МОНАХИЊАМА И ИСКУШЕНИЦАМА
ШТО СПАСАВАЈУ СВОЈЕ ДУШЕ У МАНАСТИРУ
ВРАЋЕВШНИЦИ

Љубазне сестре и у Христу кћери моје
Христос се роди!

Хитам да вам честитам светли празник Христова
Рођења. Нека би се светлост Духа Божјега засијала у душама
вашим.

Иако сам послао свој Божијни поздрав свему
народу наше епархије, ипак желим да вас још и засебним
поздравом поздравим. Јер ви сте испунили најтежу заповест
Господу; оставили сте оца и мајку и браћу и сестре и сву
родбину и предали сте се у послужбу Господу, благом ради
спасења своје душе. То свевидећи Господ види изна, и платиће
вам вечно наградом у царству анђела и праведника. Љубав Бож-
ја који вас љуби; ће ће љубите јединога. То је непро-
лазна, вечна љубав. Чувајте чистоту срца свога од других по-
мисли. Чисто срце видеће Бога. У смирености помажите једна
другу у невољама и искушенима. Ја знам да сте ви честите
и смирене и вредне и богообожављиве. Но ово говорим да вас
још јаче утврдим и охрабрим у сваком добру. Господу се
клавам и молим за вас, да вас све обдари богатом благодати
Својом.

Све вас поздрављам. Све вас благосијам.

Ваш духовни родитељ
ЕПИСКОП ЖИЧКИ

Боник, 1937.
J. Битољ.

Епископ Жички
2/15 марта 1940г.
Краљево.

ВИСОКОПРЕДОБНОЈ ИГУМАНИЈИ ЈЕЛЕНИ
С ВРАЋЕВШНИЦА

Љубезна мати Игуманије,

Господња је воља да кроз мале скорби
и тескобе овога века заслужимо превелике
радости у вечној царству небесном. Тако ја
разумем и болест сестре Јефимије. Љубав Бож-
ја према њој заиста је велика. Бог виша ће разре-
ди; не треба само да ропћемо. Ној дајемо ра-
зрешење од поста. Јер ко болује, тај већ носи
један крст. Не треба и други на њу наваљивати.
Осталим пак сестрама, болешњивим и изнемоглим
било од труда или од тамошњег влажног ваз-
духа, разрешавамо у име Божје, а према Вашем
предлогу, да могу употребљавати уље уторником
и четвртком уз овај пост. Ово чинимо сасвим
изузетно. Но нека нико ко болује у манастиру
не заборавља ону реч Божју: Ја сам твој лекар.

С благословом и поздравом Вама и
свима сестрама

ЕПИСКОП ЖИЧКИ

+ Ев. Николај

а из Београда, 1948, српски комунисти. Настаниле су се прво у малом месту Фурке-у у Француској, а данас се налазе у свом манастиру близу Париза.

Из Калишта и Хопова младе монахиње су одлазиле у празне српске манастире. Све ове

Дијакон жички,
прод. Ђохан, 1940.
đ. св. Мичет.

Настојатељица манастира Враћевшице
Преподобној и христолубивој игуманији ЈЕЛЕНА

Долази нам опет сртли празник Христова Рождества. И моје мисљи упућено су нарочито монасима ове Светосавске епархије. И моје топле молитве са најбољим жељама односе се на њих. Јер је тешко замислити светосавску цркву без монаштва. Џох је благословио оду спахију тиме што нам јој последњих година дјаровао, по Својој неизмерној милости, монаштво, које и по броју и по врлинама стоји на завидној висини. Како по другим манастирима токо и у Вашој светој обитељи. Пека нас то не погорди него нека нас подстакне да још већи трул, усрдију молитву, топлију љубаш, безпрокорну послушност, тачнију службу – све са силном вером и непостижном надеждом у Господа Исуса Христа, Спаса нашега, рођеног у овји благи дан у пејини Витлојемској од Прочисте и Проблагословеној Девојци Марији.

Клашајући се Њему до прве земље као прашина пред Творцем својим ја хитам, да Вама и сестрама Вашим честитам овај благословени и славни празник:

Христос се роди!

Мир вам Божји!

Препоручујући се молитвама Велики и Ваших сестара ја вас све поздрављам и благосиљам.

Одани Вам
Епископ Жички

Сава

манахиње су потицале из Богомольачког покрета који је, по одлуци Светог архијерејског сабора, прихватио и њиме веома успешно руководио све до 1941, епископ Николај.

Монахиња Аполинарија, касније монахиња Јелена, отпочела је свој монашки подвиг у Кувеждину, а завршила га у манастиру Драчи. Све манастире којима је управљала обновила је у духовном и материјалном погледу и остала у успомени као најистакнутија монахиња Српске православне цркве.

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Монахиња Аполинарија (Јокић) рођена је 5. августа 1903. у селу Клењу, од родитеља Симеона и Томаније. Завршила је основну и вишу занатску школу. Као искушеница провела је три године у манастирима Хопову и Кувеждину, а две године у манастиру Св. Јована у Нишкој епархији. Замонашио ју је, по чину одјејанија рјаси епископ Доситеј, 29. априла 1927. године. У исто време поставио ју је за настојатељицу поменутог манастира. Овде је остала краће време, јер је 1928. године прешла у манастир Ђелије, где је остала до 1933. године, када је прешла у манастир Петкови-

цу. Од 1936 до 1947. била је на положају игуманије манастира Враћевшице. У овом манастиру епископ жички Николај замонашио ју је по чину мале схиме и том приликом дао јој име Јелена. Када је епископ шумадијски Валеријан, као заменик епископа жичког, претворио Жичу у манастир женског монаштва поставио је игуманију Јелену за старешину овог манастира. Из Жиче је прешла, 1957, у манастир Драчу. У свим манастирима којима је управљала осетио се за њено време велики напредак. Попаљену Жичу је обновила, а у манастиру Дивостину подигла је нову цркву. Осиромашену Драчу довела је на завидни ниво. Преминула је 27. новембра 1971. На сахрани су учествовали епископи: жички Василије, бањалучки Андреј и шабачко-ваљевски Јован. Сахрањена је у манастиру Драчи.

2. Монахиња Јефимија (Рафаиловић) рођена је 1912. у познатој богомольачкој кући у Дивцима код Ваљева. У дванаестој години одлази у манастир Петковицу. Овде се припрема за примање монашког чина и почиње да изучава иконографију. Прво је сликала славске иконе, а потом читаве иконостасе (у капели манастира Драче,

Монахиња Јефимија

Дивостина, Грнчарице и цркве манастира Дивостина). Замонашена је на Преображење 1934. у манастиру Петковици. Пре Другог светског рата радила је у сиротиштима која је оснивала епископ Николај, а такође и у крагујевачком сиротишту. Уснула је у Господу 15. децембра 1991. у манастиру Драчи, где је и сахрањена.

Игуманија Јелена

У СУСРЕТ 2000-ГОДИШЊИЦИ РОЂЕЊА ГОСПОДА НАШЕГА ИСУСА ХРИСТА

(Други део)

Говорећи на прослави 180-годишњице Старе Милошеве цркве у Крагујевцу проф. др Радош Љушић¹ је говорио о двема нашим историјским заблудама, које су скупо коштала цео српски народ, нарочито у 20. веку. Прва од њих је југословенство – највећа државотворна авантура у којој смо „од солидне српске државе направили лошу Југославију“². Југославија се већ два пута у крви распала, с тим што ни трећи распад не би био велико изненађење. Друга трагична појава у нашем народу су ратови. „Рат је у прошлости српског наода најчешћа и најтежа појава, ако не од досељавања на ове просторе, оно свакако у 19. и 20. веку... У свим ратовима 19. и 20. века страдао је незамисливо велики број Срба... За 150 година ми смо доживели три демографске катастрофе, губили смо скоро по трећину становништва, и то оног најпродуктивнијег, у сваком погледу... Преко 3.000.000 изгинулих Срба – цео један народ. Од ове демографске катастрофе Срби се не могу никад опоравити. Ратови су односили народну снагу и најбоље људе.“³ Ако томе додамо најновија разарања и изгубљене људске животе, као и негативну стопу раста становништва, онда је то слика над којом се треба, коначно, крајње озбиљно замислити. Јесмо ли ми народ који одумире?

Речи проф. Љушића, које смо навели, нису само констатација (лична), већ представљају и покушај вредновања историјских догађаја, каквих је релативно мало у нашој научној мисли. Вредновати историјске догађаје

подразумева и свест о историјском неуспеху и историјској странпутици, подразумева свест да не само личности, већ и читаве епохе могу бити неуспешне. Идеја аутоматског, линеарног прогреса друштва, које чини основу „старе“ научне парадигме у области теорије друштва⁴ већ је одавно у теорији, али не и практично, напуштена. Та идеја о непрекидном друштвеном прогресу, о сталном и неминовном напредовању људске историје и друштва, које ће се завршити „хепиенд“-ом историје и стварањем бесконфликтних друштава, на најгрубљи могући начин је демантована целом историјом десетог века, а што се нас тиче и актуелним догађајима. Такође и савремена тежња за глобализацијом, за „американизацијом“ целе планете може да се посматра у светlostи ове старе парадигме тј. западно друштво, а нарочито његов амерички модел, се узимају као узор ка коме морају да теже сва остала друштва, зато што је то друштво које се највише приближило сну о „општој срећи“. Отац Георгије Флорофски све теорије које припадају овој старој научној парадигми назива једним именом Утопизам.⁵ Све оне носе у себи мисао о оснивању царства (земаљског или небеског) у оквирима историје.

Нова научна парадигма говори о неизвесности и отворености историје,⁶ заправо уместо детерминизма историје говори о најбитнијем фактору, који историју управо и чини неизвесниом – а то је људска слобода. И прошле генерације су, баш као и ми сада, као слободни људи, стварале своју историју. Ми смо слободни да

бирамо између различитих путева који су пред нама, али нисмо слободни да не бирамо. Могућност и неопходност избора подразумева и два исхода – успех и неуспех. „Будућност нам се открива, пре свега као обавеза... Будућност није нешто што тражимо и чекамо, већ нешто што треба да створимо... Пут пред нама је отворен, иако је тежак.“⁸ Али куда води тај пут? Ка ком то историјском циљу се крећемо и као друштво и као појединци? Обе научне парадигме, о којима је било горе речи, и стара и нова, говоре о друштвеном прогресу као циљу историје, само што је за прву тај процес нужан, док друга укључујући људску слободу и неизвесност, подразумева и промашаје, али опет је циљ исти – прогрес. То да сви ми и као појединци и као друштво треба да напредујемо, да се развијамо и мењамо на боље није спорно. И само хришћанство подразумева динамички процес раста и сазревања – „будите ви, дакле, савршени, као што је савршен Отац ваш небески“.⁹ Ако, дакле, само напредовање није спорно, поставља се питање ка ком циљу – односно како данашњи човек разуме реч напредак? Како она „одзывања“ у његовим ушима? Ту великих дилема нема. Почеквши од човека са ових простора, па широм земљине кугле, реч напредак значи економски напредак, значи побољшавање (непрестано) животних услова, значи пут ка богатству.

„Део је етоса ове земље да ви треба да будете богати. Ви то морате бити, ако се нисте заветовали на сиромаштво, као што је монашки позив, наука, просвета или јавна

служба, јер је новац средство изражавања резултата. Тад се осећај дуго стварао. Понекад у доба депресије, он нестаје кад за кратко време богатство постаје сумњиво и сиромаштво није срамота. Све остало време сиромаштво је близу, врло близу злочину. Најгори злочин који човек може починити, осим злочина насиља, који је за некога с власништвом ирационалан, злочин је против капитала. Човек може некакњено погазити већину заповести Божијих, али, молим, нека изиграва банкрот, то ће га изоловати брже него лаж, прикривање пореза, превара, прельуба и грамзивост за свим што постоји.¹⁰

Етос о коме говори Paul Samuelson¹¹ није само етос његове земље (Америка), већ екуменски етос. На истоку и западу, северу и југу, покретачка сила готово сваке акције и државе и појединца је жеља за богатством. Данашњи човек, вероватно више него икад у историји, жели да буде богат. То је крајњи и највиши циљ његовог живота. Оно се доживљава и као предуслов живота. Тек богат човек заиста живи. Сиромаштво значи недостатак живота и може се прихватити само под условом да неће бити трајно стање, и да ће се сваки појединач једнога дана сврстати у ред богатих. У условима потпуне кризе и рата у коме се налазимо, та се жеља још више појачава и бива евидентна. Наравно у нашим условима се ради о жељи за једним релативним богатством, које ће створити психолошку сигурност, наспрот овим тешким и неизвесним временима. А то би се могло овако одредити: стабилан посао плаћен онолико колико је доволно за ниво и квалитет живота просечног становника неке западноевропске земље, са надом на побољшање. За остварење овог животног циља ниједна препрека није велика и озбиљна. Добрим послом се сматра било од кога плаћен,

под било каквим условима на целој кугли земаљској, онај који доноси добро „обештећење“ за уложене време и труд.

И садашњу нашу вишегодишњу кризу већина доживљава, пре свега, као економску. Сви други аспекти кризе, па чак и људски животи, су другоразредни. Многи се још увек са носталгијом сећају периода материјално доброг живота између 70. и 80. године, а то заправо представља најжалоснији период наше новије историје, најчвршће власти комунизма и највеће распродреје савести. Али, пред захтевом за материјалним благостањем све друге вредности одступају. Данашњу нашу економску ситуацију и „глад“ за страним капиталом, тако лепо, као да су за српско друштво написане, одсликавају речи J. Robinson: „мизерија капиталистичког искоришћавања није ништа спрам мизерије да не дође нико да те искоришћава.“¹²

Сан о високом животном стандарду, „амерички сан“, постаје екуменски и могло би се помислити, да се услед те опште тежње ка његовом остварењу јас између богатих и сиромашних земаља све више смањује. Али, на жалост, статистике показују потпуно супротне тенденције.

Пре 1800. године приход по становнику је био 4–5 пута већи у најпродуктивнијој земљи од прихода у најнепродуктивнијој; у овом веку је тај однос 1:100. А земље трећег и четвртог света, које су и сада, а вероватно и у будућности највећа кризна жаришта, чине 80% од укупног броја становника земљине кугле.¹³ Високоразвијене земље чине 12–15% укупног светског становништва, али зато троше 90% светских извора енергије и сировина. Ево примера: „1/3 годишње светске производње утроши се на минералне сировине да би 6% светског становништва, које живи у САД, одржало свој ниво

потрошачког стандарда. Ако се претпостави да и остатак света тежи таквом стандарду, из тога следи да стандард какав уживају САД може да се прошири на највише 18% светског становништва и да при том не преостаје ништа за осталих 82%.“¹⁴ Paul Ehrlich је на основу података из 1970. године израчунао следеће: „у циљу подизања стандарда живота свих 3,6 (тадашњих) милијарди становника на ниво америчког стандарда потребна је 75 пута већа количина гвожђа од оне која се вади, 100 пута већа количина бакра, 200 пута већа количина олова, 75 пута већа количина цinka и 250 пута већа количина калаја. Осим гвожђа, такве количине једноставно не постоје.“¹⁵ Висок животни стандард који постоји у развијеним земљама је и до сада, а и у будућности ће бити, привилегија уског дела човечанства, који ће они свим силама бранити.

Дакле, у ред развијених и богатих се врло тешко улази. Да погледамо сада који су то главни носиоци мита о не-престаном прогресу. И ту нема великих дилема. Политичка економија (потпомогнута пре свега политиком)¹⁶ својом логиком и организацијом, је главни носилац тежње ка материјалном прогресу. Економија је већ деценијама нова Вавилонска кула савременог човека којом он поново покушава да досегне небо.

Протођакон Зоран Крстић

(Наставак у следећем броју)

Напомене:

1. Види „Каленић“ бр. 5 за 1998. год. стр. 11
2. Исто стр. 14
3. Исто стр. 13–14
4. Види Мирослав Печујлић, Владимир Милић – Социологија – Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1991. стр. 43
5. Овакве тежње и потреба америчког модела ка ширењу представљаје, како то мисли Samuel Huntington (Н ошукрошов

афатоље кај овој – изд. Еталактико, екооство, Атина 1998), основу за будуће светске сукобе, који ће бити у темељу културолошки, сукоби људи и држава које припадају различитим културама. Ово мишљење једне од релевантних личности у обликовању америчке спољне политике, изазвало је већ многа негодовања. Основно питање и критика овој теорији је – зашто би различите културе долазиле у сукоб? Зајто различитости не би могле да буду чинилац спајања и допуњавања, осим ако једна од њих не сматра себе супериорнијом од свих осталих и тежи да се наметне и потисне друге? Падом „гвоздене завесе“ идеја супе-

риорности, чини се да постаје доминантна у спољној политици највеће светске силе – САД.

6. Види часопис Еко-јоа 86 (1984), стр. 42–53

7. Види Мирослав Печујлић, Владимир Милић – Социологија – Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1991. стр. 43

8. Георгије Флоровски Θεοτητζ ζκλησινστικης ιοηριης издање Πουπωροσ, Солун 1979. стр. 243

9. Мат. 3.48

10. Paul Samuelson - Readings in economics, Матица Хрватске, Загреб, 1975. стр. 69

11. Професор на Massachusetts institute of technology (Cambridge). Добитник Нобелове награде за

економију 1970. године.

12. J. Robinson, Economic Philosophy - Chicago - Aldino Publ. Co. 1963, грчки превод стр. 49

13. Види Мирослав Печујлић, – Савремена социологија – изд. Новинско издавачка установа Службени лист СФРЈ, Београд 1991, стр. 68

14. Исто стр. 119

15. Исто стр. 120

16. Занимљиво је приметити како је политика већ деценијама слушкиња економије и како политичари постају заправо службеници великих корпорација. На политичкој сцени нема више значајних и великих личности, јер и креирање политичке није више посао политичара.

ТЕБЕ БОГА ХВАЛИМО... *

Тебе Бога хвалимо, тебе Господа исповедамо,¹ тебе Оца превечнога сва земља велича.²

Теби сви анђели, теби небеса и све силе, теби херувими и серафими кличу гласовима који не престају:³

„Свет, свет, свет је Господ Бог Саваот, пуни су небеса и земља величанства славе твоје!“⁴

Тебе преславно апостолско коло, тебе хваљени збор⁵ пророчки, тебе хвали пресветла⁶ мученичка војска.

Тебе по свој⁷ васељени исповеда света црква: Оца недостижна⁸ величанства, твојега истинитога и јединороднога⁹ Сина, којему се (све) клања¹⁰, и светога утешитеља¹¹ Духа.

Ти Христе, царе славе¹², ти Очев Син јеси који свагда јест, ти да избавиш човека узе га, и не би ти гнусна довојачка утроба.

Ти преодоле жалцу смртному и отвори царство небеско онима који верују; ти седиш десно¹³ од Бога у слави Очевој, вјерујемо да ћеш доћи (као) судија.

Тебе, дакле, молимо: помози слугама својим које си скupoценом крвљу искупио¹⁴.

Удостој да са светима твојима у вечној слави¹⁵ твојој царујемо¹⁶. Спаси народ свој, Господе, и благослови достојање своје¹⁷.

Управи их и уздигни их довека. У све дане благосиљаћемо тебе, и хвалићемо¹⁸ име твоје довека и ва век века¹⁹.

Удостој, Господе, да се овога дана сачувамо од греха. Смиљу се на нас, Господе, смиљу се на нас!

Да буде, Господе, милост твоја на нама као што се уздасмо у тебе²⁰. У тебе се, Господе, уздасмо²¹ да се не застидимо²² довека! Амин²³.

Напомене:

1. Пр. Данило II, 23; 2. Латински: поштује; 3. Латински: гласом који не престаје; 4. Пр. Исаја, VI, 2–3; 5. Дословце: број; 6. Латински дословце: у белу руку (candidatus); 7. нема у латинском; 8. Латински: неизмерна; 9. Латински: једнога; Еванђеље Јованово I, 14 и Галатима IV, 4; 10. Латински: поштовања достојнога; 11. Еванђеље Јованово XIV, 26 и XV, 26; 12. псалм XXIII (XXIV), 7–10; 13. Колошанима III, 1 и чешће; 14. Ј Петрова I, 19; 15. Ј Тимотеју II, 10; 16. Латински: учини да се... у вечној слави твојој сврстамо; 17. псалм XXVII (XXVIII), 9; 18. Латински: благосиљамо тебе и хвалимо...; 19. псалм CXIV (CXV), 2; 20. псалм XXXIII (XXXIV), 22; 21. псалм XXIV (XXV); 22. Латински: „уздах...застидим“; 23. нема у латинском.

* Изгледа да аутор молитвене химне Te Deum Laudamus није св. Амвросије, апископ медиолански (милански) већ св. Никита, епископ Ремизијане (Беле Паланке код Пирота) на самом почетку петог века. О томе види: Дијак Георгије, Тебе Бога хвалимо..., Гласник СПЦ, LIX, 1978, бр.5, 108–113.

Први критички превод ове песме на српски донео је епископ бачки др Иринеј (Ћирић) у Календару Српске православне епархије бачке за прсту годину 1943, 205–206. У напомени каже да је песма светог Амвросија, епископа Медиоланскога (333 или 340–397) и да ју је превео с латинског, па додаје: „Преводиоцу није познат грчки текст ове песме; за превод је употребљен само латински и црквенословенски; где се разликују, узето је онако како је у црквенословенском. Речи штампане у загради уметнуте су ради лакшег разумевања.“ Објављивањем српског превода песме Тебе Бога хвалимо..., „Каленић“ се сећа да је пре осамдесет година, 15. јуна 1919. године, у београдској Саборној цркви за епископа тимочког хиротонисан архимандрит др Иринеј (Ћирић).

НЕШТО О РАНИЈИМ ШЕМАТИЗМИМА СРПСКИХ ЦРКВЕНИХ ОБЛАСТИ

Очигледно је да Радослав Грујић књиге митрополита Михаила о Српској православној цркви у Кнежевини Србији (1874) и Краљевини Србији (1895) не сматра шематизмима јер у *Станојевићевој енциклопедији* каже: „1900. штампан је *Шематизам нишке епархије*. То је био први шематизам Православне цркве у Краљевини Србији. У њему има података за новију историју Нишке епархије.“¹

У одредници *шематизам српских црквених области* Народне енциклопедије, Грујић нас обавештава да је први шематизам српског православног свештенства у Угарској штампан латиницом 1843.² Угледни професор овом приликом још помиње: *Шематизам православне восточне епархије целе Далмације и Истрије* (1854); *Шематизам православне епархије бококоторске, дубровачке и спичке*, који је од 1874. излазио сваке године до Првог светског рата; *Шематизам источно-православне митрополије у Аустро-Угарској*, приватно издање свештеника Стевана Болманца из 1878.; *Шематизам православне српске дијецезе горњокарловачке* (1883); *Шематизам источно-православне српске архиђеџезе сремско-карловачке* (1884); *Шематизме Епархије пакрачке* из 1894. и 1900.; *Шематизам митрополије херцеговачко-захумске* (1901). За Радослава Грујића статистички је најпотпунији шематизам који је издао саборски одбор на 1202 странице велике осмине у Сремским Карловцима 1910., са насловом *Српска православна митрополија карловачка, по подацима од 1905.* У *Станојевићевој енциклопедији* поменути су још званични шематизам Светог синода Српске православне цркве штампан 1925. у Сремским Карловцима (*Шематизам источне православне патријаршије по подацима из 1924.*) и *Шематизам православне епархије темишварске у краљеви-*

*ни Румунији за 1924.*³

Несумњиво је да су српске епархије крајем XIX и почетком XX века имале још шематизма, например Темишварска епархија 1897., који је припремио протојакон Евгеније Летица.⁴ У енциклопедијској одредници о шематизмима Радослав Грујић још напомиње да многобројни од њих садрже додатке као што је попис свих српских племена са крсним словима (Горњокарловачка епархија) или историјске расправе, најчешће Илариона Руварца.⁵

И у еминентном карловачком *Богословском гласнику* за 1903. повела се меродавна расправа о томе какве би шематизме требало издавати. Редакцији часописа прати Лазар Богдановић, осечки парох и плодан црквени писац, упућује допис *Један предлог поводом издавања новог шематизма*, у коме се залаже да се шематизам припреми за целу митрополију а не за појединачне епархије, али и да би „вальало да се за сваку епархију изради тачна и верна мапа, у којој би нашле места све парохије и њихова филијална места; друго, вальало би донети и лепо, у бојама, израђен грб сваке епархије са сходним му описом, који би требало да обухвата постанак његов, евентуално његове промене и значај његов“.⁶

Мишљење проте Богдановића послужило је протосинђелу Илариону Зеремском, главном уреднику *Богословског гласника*, да изнесе неке општије напомене о природи будућих шематизама. Најпре, категоричан је да их треба издавати за целу Карловачку митрополију и то сваке године по устављеној методологији. Зеремски свој став заснива на недостацима дотадашњих шематизама: „Прво и прво код издавања епархијских шематизама, како су се они код нас издавали, пада у очи то, да су излазили у разна времена, те тако човек на основу истих

никад није могао саставити себи јасну и тачну слику о стању читаве митрополије. Даље ти се шематизми нису издавали по тачно одређеном плану, већ су се по истом јако разликовали један од другог. (...) Осетила се негде потреба и воља за то, да се изда шематизам и састављач је уносио у њега много-шта што је просто хтео да сачува од заборава, што није имао другог пута и начина, да изнесе на јавност неке податке, којима иначе није место у шематизму. Тако су наши шематизми у много чemu били и повеснички зборници и извештаји о стању и животу појединачних епархија као и о раду појединачних епарх. органа.“⁷

Објашњавајући да би досадашњи историјски део шематизма, без много труда, могао наћи место у посебним публикацијама, Иларион Зеремски прецизира: „Шематизам јесте и треба да је практична књига, годишњак и ништа више, и налази ли се то у њему и издаје ли се он сваке године (код нас за сву митрополију, као што напред рекосмо), онда је удовольно животним, практичним потребама, онда је то прави *годишњак*. Шематизам као књига практичног значаја треба да је кратак и тачан. У њему треба да је све градиво прегледно изложено те да се што лакше може наћи оно што је коме потребно да сазна.“⁸

Расправа потоњег епископа горњокарловачког окончава се конкретним назнакама о распореду градива и начину његовог разврставања.

Н. Јованчевић

Напомене:

1. Цитирано према: *Азбуник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, Београд 1993, 300
2. *Азбуник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 300
3. Исто, 300, 301
4. *Каленић*, лист Шумадијске епархије, Крагујевац 1995, 1–3
5. *Азбуник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 301
6. *Богословски гласник*, Сремски Карловци 1903, књ. III, свезак 1, 444
7. Исто, 446, 447
8. Исто, 449

РАТИ БРАТ

Са првим данима рата и престанком рада многих предузећа и установа, и онако лоша економска ситуација у нашем народу, драстично се погоршала. Чак и они који су до јуче могли својим примањима да издржавају породицу, нашли су се у тешком положају. Схвативши да ће у наредном периоду проблем „насушног хлеба“ бити један од највећих, Епархија шумадијска је одмах по отпочињању рата основала свој Хуманитарни фонд, надајући се да нас наши суграђани у иностранству, као и братске православне цркве, неће заборавити. Наде су, како се то показало, биле оправдане. Најпре се нашој епархији, са жељом да помогне, обратио епископ средњоевропски Г. Константин са својим свештеницима. Најавили су слање новчане помоћи као и помоћи у храни. Али, ипак, прва хуманитарна помоћ која је стигла у седиште Шумадијске епархије, у Крагујевац, била је из братске Грчке. (Сувишно би било подсећати да су нам Грци и претходних година пружали подршку и помоћ сваке врсте.)

Архиепископ атински и целе Грчке Г. Христодул покрену је по свим храмовима широм Грчке прикупљање помоћи у храни и лековима. У ту сврху је обезбеђен огроман централни магацин у Пиреју, одакле су конвоји камиона кренули пут Србије. „Човекољубље“ – хуманитарна организација Српске православне цркве прималац је свих пошиљки и она распоређује њихово упућивање у поједине епархијске центре. Први такав конвој, састављен од 9 шлепера са око 200 тона, углавном хране, стигао је у Крагујевац 26. априла. Очекујући ову помоћ Хуманитарни фонд Епархије шумадијске, одлучио је да она буде подељена онима који су највише страдали у

НАТО бомбардовању, а то су радници „Заставе“ у Крагујевцу. Будући да цела фабрика запошљава око 38 000 радника, пошло се неким редом са циљем, да у наредним месецима сви радници фабрике добију по пакет хуманитарне помоћи. Од овог контингента, пакете је добило 4 000 радника. У међувремену је стигла и новчана помоћ из Средњоевропске епархије, тако да је Хуманитарни фонд од тог новца купио 27 тона брашна и 1722 пакета по 5 кг масти и 1 кг јутрене паштете. Ови пакети су подељени радницима Ковачнице, који су још добили и пакете хране из Грчке, затим радницима Алатнице и Енергетике. Из Епархије средњоевропске Хуманитарном фонду су стигла два шлепера. Један са конзервама краставаца и купуса, које су додељене радницима Заставе заједно са пакетима хране из Грчке. Други шлепер је био натоварен са

Дом за незбринуту децу „Младост“, Дом за глувонему децу, Дом пензионера као и Установа за збрињавање одраслих у Малим Пчелицама, чланови дистрофичарског, мултиплекс склерозе, дечије парализе и параплегичарског друштва. Исто тако, због великог броја угрожених дељени су и интервентни пакети за одређена Заставина друштва, која ће тек, ако Бог да, доћи на ред у потпуности. То су Наменска са 170 пакета, Транспорт са 100 пакета, Тапацирница са 100 пакета, Градско зеленило са 70 пакета, Завод за медицину рада. У наш град 13. маја стигао је и следећи конвој од 7 камиона хуманитарне помоћи Светог синода Грчке православне цркве, поново са око 200 тона мешовитих животних намирница. Одлука Хуманитарног фонда Епархије шумадијске је била да се ова помоћ расподели радницима Фабрике

Доносиоци помоћи из Грчке са епископом шумадијским Савом

око 10 тона мешовитих животних намирница. Од ове помоћи пакете су добили по 20 најугроженијих породица из свих градских парохија, затим

аутомобила. Расподела је у току и до почетка јуна обухватила је 2500 радника ове фабрике која, иначе, броји 13000 радника. Најзад, 27. маја

је стигло још три шлепера из Грчке, са половином гардеробом и мањом количином хране. Тако је до 1. јуна Хуманитарном фонду Епархије шумадиј-

ви, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. Сава је од крагујевачких градских власти затражио локацију за подизање „грчке“ цркве. То би

ске (преко „Човекољубља“) стигло 23 шлепера хуманитарне помоћи укупне тежине од око 450 тона. Сва ова помоћ је максимално брзо расподељена захваљујући разумевању и ажурности свих чинилаца који учествују у овом ланцу. Пре свега мислимо на царинске органе, затим шпедицију „Цодекс“, савезног санитарног инспектора, управу и раднике ТП „Србија“, која је ставила на располагање своје огромне магацине Хуманитарном фонду.

У оквиру хуманитарне помоћи у храни била је и извесна

количина разнородних лекова. Уз помоћ Заставине Медицине рада сви ови лекови су разврстани, проверени и стављени на располагање радницима и пензионерима Заставе. У ту сврху је у центру Крагујевца отворена хуманитарна апотека и радници уз рецепт Медицине рада, могу бесплатно да подигну пристигле лекове.

У овим тешким данима показује се у пуном светлу ко нам је заиста брат и ко је спреман да и у најтежим ситуацијама помогне. У циљу захвалности грчком народу и његовој Црк-

била копија цркве Св. свештеника Елевтерија у Атини, из шестог века, коме би храм био и посвећен. Ова идеја је наишла на одличан пријем код градских власти, па је за цркву захвалности одређена и најлепша локација у Новој колонији. Радови ће врло брзо отпочети и освећење темеља цркве би требало, по садашњим проценама, да буде 8. августа, уз присуство високих црквених и државних личности Грчке.

protođakon Зоран Крстић

ЗАСИЈАШЕ КРСТОВИ И НА ЦРКВИ СВЕТОГ ВАСИЛИЈА ВЕЛИКОГ У МАРШИЋУ

У мају 1991, епископ шумадијски Г. др Сава, је заједно са епископима врањским Савом и западноамеричким Хризостомом, осветио темеље храма Св. Василија Великог у Маршићу. После тачно девет година, на готово завршеној маршићкој богомољи, 16. маја ове године, владика Сава шумадијски осветио је и храмовне крстове. Имајући у виду све тешкоће, које су српски народ сналазиле у последњој ововековној деценији, може се рећи да су Маршићани брзо градили дом у који ће се уселити Спаситељ, јер су, као и многи Крагујевчани били жедни и гладни Бога. Током свих радова предњачили су председник Грађевинског одбора г. Радмило Пановић и јереј Драган Нагулић, до недавно свештеник у Корманској парохији, у чијем саставу је Маршић.

После чина освећења крстова, окупљеним верницима Преосвећени епископ шумадијски Г. др Сава упутио је архијастирску поуку, у којој се говорило о вредностима и значају Часног крста, о распетом Господу Исусу Христу, који је страдао

ради спасења огреховљеног човека. У беседи су поменути и греси савремених генерација, због којих пролазимо кроз Голготу. Больих дана и Божјег благословља неће бити док се наш народ не врати Господу и Цркви.

Уследила је захвалност свим приложницима, малим и великим, за све што је у Маршићу учињено у славу Господа Исуса Христа. Истакнут је и пример велике ревности председника Грађевинског одбора г. Радмила Пановића. Нови парох је обећао да ће му старање о завршетку храма у Маршићу бити најпречча обавеза.

Чин освећења крстова на маршићкој цркви Св. Василија Великог побудио је, верујемо, све учеснике овог молитвеног скупа да непрестано узносе Оцу Небеском захвалност што их је удостојио да крсно знамење користе за слављење имена Његовог и за заштиту од сваког зла и несреће.

о. Илија Јокић, парох кормански

ЕПИСКОП САВА У ЂУРИСЕЛУ

Насеља Ђурисело и Драгобраћа сачињавају парохију која припада храму Светих апостола Петра и Павла у Гршници. Пре пет година житељи Ђурисела одлучили су да подигну храм. Предвођени својим парохом протом Јевтом Сокићем, излили су темељ на плацу који је поклонио г. Драгиша Мирковић, рођен у Ђуриселу, који живи и ради у Канади. Храм је посвећен Вазнесењу Господњем.

Одлаком проте Јевте за пароха при Старој цркви у Крагујевцу, за пароха Ђуриселског дошао је протонамесник Спасоје Јанковић, који је наставио са зидањем храма, и прошле 1998. године, црква је озидана до сводова.

Крајем 1998. године за пароха Ђуриселско-драгобраћанског постављен је јереј Ми-

лан Малинић, који је из Епархије осјечкопольске и барањске примљен за клирика Шумадијске епархије. Отац Милан је одмах предузео кораке како би се довршили радови на започетом храму, настављајући тамо где су његови претходници стали.

Ове године преосвећени епископ Сава је благоизволео да служи прву литургију у овом храму који је у изградњи. Света литургија је служена у четвртак по Спасовдану, тј на „Мали Спасовдан“, 27. маја, са почетком у 8 сати.

Већ око 8 сати житељи Ђурисела су почели да пристижу да би дочекали и поздравили свога Архијереја, и учествовали у богослужењу и првој архијерејској литургији која се врши у њиховом започетом храму.

Дан је био сунчан. Народ је

испунио храм, а запажен је био значајан број младих и деце.

Његовом преосвештенству саслуживали су четворица свештеника и ћакон. На литургији је певао свештенички хор којим је дириговао ћакон Владимир Руменић из Крагујевца. Проповедао је протојакон Зоран Крстић.

После опхода око храма Епископ је осветио славско жито и пререзао славски колач, а затим је честитao славу храма присутном народу кога је духовно поучио, излажући шта је човеку неопходно за његов опстанак и за његово спасење.

Потом се Епископ задржао у разговору са народом око наставка радова на храму, и о припремама за почетак служења у њему.

Д.М.С.

Света Педесетница - слава најстарије крагујевачке цркве ИЗМЕЂУ БОГА И ЉУДИ УВЕК МОРА ДА БУДЕ ДВОСМЕРНА УЛИЦА

Као и ранијих година, на други дан Духова, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава служио је Свету архијерејску литургију у Старој крагујевачкој цркви, коју обновитељи наше држavnosti, пре 180 година, посветише Силаску Светог Духа. Саслуживали су старешине крагујевачких храмова,protoјереј-ставрофор Драгослав Степковић, protoјереј Радован Чанчаревић, протонамесник Живота Марковић и јереј Милован Антонијевић, као иprotoјакон Зоран Крстић и ћакони Мирослав Василијевић и

Владимир Руменић. Певао је хор Саборне крагујевачке цркве под управом протонамесника Станка Секулића. Градску управу је представљао градоначелник Крагујевца г. Верољуб Стевановић. Током свете литургијеprotoјакон Зоран Крстић проповедао је о неопходности да се и данас свако људско биће остварује у заједници, међусобно и у Цркви, јер се само тако може досегнути спасење. Беседа је, такође, била посвећена Силаску Духа Светога, рођендану Христове Цркве. Након литије око светог храма, епископ Сава је пререзао славски колач.

Честитajuћи домаћинима и најстаријој крагујевачкој цркви славу, преосвећени владика Сава је рекао: „Ако се не уразумимо, од Бога не можемо очекивати помоћ и милост, јер између нас и Бога треба да буде увек двосмерна улица. Ако ми заборавимо Бога и Бог ће нас заборавити. Бог се не да ни наругати, ни осрамотити.“

Пошто је говорио о трагедији у Варварину, седишту Темнићког архијерејског намесништва Шумадијске епархије, преосвећени Г. др Сава позвао је све вернике да у овим тешким данима удвоstrуче молитве, не само за

себе и своје ближње, већ за све који су угрожени и који страдају, нарочито за нашу децу која су у војсци.

У прелепој порти Старе цркве приређено је послужење за све учеснике храмовне славе, и том приликом Епископ се сусрео са градоначелником Крагујевца, г. Стевановићем.

Овај сусрет је поново потврдио да Српска православна епархија шумадијска и одговорни људи Крагујевца заједнички, испомажући се, уз међусобно поштовање и уважавање, чине све да се народу олакшају ови тешки дани.

Током трпезе љубави, први је подигао здравицу и честитао

домаћинима славуprotoјереј Радован Чанчаревић, старешина Саборне крагујевачке цркве. Поздраве је упутио и градоначелник Верољуб Стевановић. Заблагодарио је protoјереј-ставрофор Драгослав Степковић, старешина Старе цркве.

Н.Ј.

ЦРКВА СВЕТОГ САВЕ У КРАГУЈЕВЦУ И СВЕШТЕНИЧКИ ХОР ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ ПРОСЛАВИЛИ КРСНУ СЛАВУ

Храм Светог Саве Српског у крагујевачком насељу Аеродром гради се од 1990. у спомен пострадалим ћацима, радницима, професорима, свештеницима и другим грађанима, несретне 1941. Реч је о једној од најлепших и највећих цркава, која се међу стотину, подиже у Шумадијској епархији у последњој деценији. Стилски, угледа се на Грачаницу. Аутор пројекта је епархијски архитекта магистар Радослав Прокић. Светосавски храм у Крагујевцу пропојао је на Преображење 1996.

Овогодишња храмовна слава, на којој је Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава служио литургију и пререзао колач, прослављена је 10. маја, на дан када се Српска црква сећа спаљивања моштију Светог Саве на Врачару пре више од четири века. Овај Божји дан био је прилика да се види, како братство и парохијани овог храма, на челу са старешином протонамесником Животом Марковићем, успевају да и у тешким временима учине много, како би црква и у току градње, која се приближава крају, била уређена и опремљена за прослављање Господа. Архијерејска литургија у овом храму била је једна од

оних врло торжествених, у којој се огледа све оно што се у Шумадијској епархији чини на неговању благољепија. Томе је, поред началствујућег, епископа Г. др Саве и служашчих свештеника, знатно доприносио и Свештенички епархијски хор, који је такође, на дан Спашавања моштију Светога Саве, прославио своју славу.

Архијерејску беседу и поуку, епископ шумадијски Г. др Сава почeo је указивањем, да и на овом скупу треба да се сетимо стarih дана и поучимо се, како је то говорио и псалмопевац и пророк Давид. Следило је и изношење свега онога што су Свети Сава и његови наследници урадили да би „наш народ у време светих Немањића био најјачи у верском, моралном, националном, политичком и културном погледу. Његови последници, како архијереји, тако и државници, који су сви потицали из светоросне лозе Немањића, учинили су да наша земља буде заиста права Црква Божја. Толико се Јеванђеље у оно време познавало у нашем народу, да је он јеванђелским језиком говорио. Па и данас, у многим српским пословицама налазе се трагови јеванђеља, многе од њих су препричана јеванђеља.“

Поуци о данашњици претходиле су ове речи нашег владике о првом српском архијепископу: „Свети Сава је од свих тражио да своје дело испуњавају и да знају да ће свако у свом чину, за свој рад одговарати пред Богом и пред историјом. Свети Сава је врло добро знао да сваки Србин пише своју историју. Зато је од свих савременика тражио ревност у проповедању и утврђивању православне вере.“

Епископ шумадијски Г. др Сава је након литургије у крагујевачком светосавском храму пререзао и славски колач Свештеничког хора Шумадијске епархије, који је током прошле године обновио своју делатност, учествујући, као проширенi октет, на богослужењима и црквеним приредбама. Поводом славе Хора, за чланове и сараднике у Епархијској дворани приређен је славски ручак, током којег су измењане здравице и у њима изнесене жеље, да Бог благослови чланове и да им подари снаге и умећа, да и даље, још узвиšеније прослављају песмом и службом Његово име и славу међу народом. У том смислу, разговарало се и о стварању бољих услова за рад Хора.

У ИЛИЋЕВУ ОСВЕЋЕНО ЗЕМЉИШТЕ ЗА БУДУЋИ ХРАМ СВЕТОГ АПОСТОЛА ТОМЕ

Насеље Илићево, на периферији Крагујевца, припада парохији при Старој цркви у Крагујевцу. Пре Другог светског рата ово село се звало Мечковац.

Још пре неколико година постојала је жеља мештана Илићева да и они, у свом насељу, подигну храм и да исти буде посвећен Светом апостолу Томи, дану када су житељи овог места страдали од окупатора, 1941. године.

После коначно добијене локације у самом центру насеља Илићева, заказано је освећење земљишта и постављање крста где ће, ако Бог да, отпочети изградња храма.

На други дан Ускrsa, у 17

сати, мештани насеља Илићева искупили су се у великом броју да дочекају преосвећеног епископа Саву, који ће, са свештенством града Крагујевца и околине, извршити чин освећења.

После освећења епископ Сава се обратио присутним и рекао: „Храм ће градити Господ вашим рукама и приложима, малим и великим, које Он подједнако прима. Крст који нам је Господ дао даће нам и снаге да га до краја изнесемо, јер када је Црква Његова бивала на крсту тада је била најјача. Господ је Цркву Своју обожијо крвљу мученика и страдалника за истину и правду Божију, и то се увек понавља...

Ви сте генерација којој је Господ доделио да подигнете дом Божији, а то се не даје свакој генерацији...

Дај Боже да једног дана дочекамо и освећење храма у Илићеву, који ће бити посвећен Светом апостолу Томи, кога се молитвено сећамо на дан када су ваши очеви и браћа, пре 58 година, страдали само зато што су били Срби православне вере.“

После чина освећења Епископ се задржао са народом у разговору, а затим је наставио пут за Маршић да обиђе радове на храму Светог Василија Великог, који су у завршној фази.

Д.М.С.

Архијерејска литургија о слави цркве у Наталинцима

КО НЕ ВОЛИ ЧОВЕКА, НЕ ВОЛИ НИ БОГА

У намери да се утврди црквени живот у Наталинцима, малој доњојасеничкој варошици, све сиромашнијој – како бројем житеља тако и економским добрима – епископ шумадијски Г. др Сава учинио је овом месту канонску посету о светим равноапостолним цару Константину и царици Јелени, храмовој слави наталиначке цркве. Архијерејску литургију, којој је началствовао Владика шумадијски, служили су још иprotoјереј Миладин Михаиловић, архијерејски намесник опленачки и парох тополски, protoјереј Драгослав Сенић, парох паланачки, protoјереј Милорад Лазић, парох сарановски, protoјереј Милан Беговић, парох трнавски и ђакони Владимир Руменић и Рајко Стефановић. Певале су монахиње манастира Никоље. Мес-

ни парох, о. Милан Ђосић трудио се да све протекне како доликује овом важном догађају за хришћане у Наталинцима.

Мисија Христових ученика, после силаска на њих Светог Духа у педесети дан по Вајкросењу, била је једна од тема у проповеди епископа Г. др Саве. Учесницима литургије описано је како су страшљиви и неодлучни апостоли, обични рибари, после Педесетнице постали други људи, који су – иако овце – победили вукове. Ето, од тог маленог језгра, од дванаест, односно седамдесет ученика, постала је велика хришћанска Црква.

Епископ Сава је подсетио на оне речи Светог Јована Богослова – ко каже да љуби Бога, а mrзи на брата свога, тај лаже – онај ко не воли човека, кога види, како може волети

Бога кога не види.

Подсећајући на значај крста у животу цара Константина и његове мајке царице Јелене, епископ Г. др Сава је указао да је и српски народ крстоносан народ, да је то био у прошлости, али и у последњим деценијама, када су наши синови, Срби, рушили цркве, убијали и мучили свештенике, „сахранявали Бога“, одузимали црквену имовину. Али, крст је наша снага, наша сила.

Током опхода око храма, Епископ се помолио за свеколики напредак Наталинаца и Наталинчана, а затим је пререзан славски колач. И за свечарском софром било је прилике за разговоре о проблемима нашег времена, да присутни чују савете и поуке свог архијереја.

Н.Ј.

На темељима будућег храма у Дреновцу

ПРВА АРХИЈЕРЕЈСКА ЛИТУРГИЈА

Село Дреновац припада Првој забојничкој парохији коју сачињавају и ова села: Брњица, Вучковица и Суморовац. Народ Брњице и Вучковице подигао је храмове између два светска рата; Суморовац, који броји око 60 дома, подигао је цркву, која је освећена 1997. године.

Пре пар година и мештани Дреновца су излили темеље будућег храма, који ће бити посвећен Источном Петку, а наставак радова планира се у овој години.

Ове године на Источни Петак, 16. априла, епископ шумадијски Господин др Сава је благоизволео да служи прву Свету литургију на темељима овог започетог храма. Света архијерејска литургија заказана је за 9 сати. Мештани овог лепог шумадијског села, које је удаљено од Крагујевца свега 12 км, а броји око 70 дома, дочекали су Господина Епископа у великом броју. Дан је био сунчан и леп, прави пролећни, тако да се у селу могла видети предивна слика живописне Шумадије.

У 8.45 сати у Дреновац је стигао преосвећени епископ Сава са пратњом, срдечно дочекан и одушевљено поздрављен од мештана Дреновца.

Око 9 сати отпочела је Света литургија на темељима започетог храма, свечана као на сам дан Васкрса. Верници су је пажљиво пратили и молитвено учествовали у њој. Деца су уз нафору добила и иконице.

На крају литургије присутном народу се обратио преосвећени епископ Сава, и позвао све присутне да се држе Закона Божјег онако како су то чинили њихови преци: да посте, да долазе у храм, да се причешћују, да не праве свадбе у току поста, децу да крштавају, младенце венчавају, а умрле сроднике да испраћају молитвом Цркве...

На крају Епископ се задржао са народом крај темеља храма, водећи разговоре о наставку радова на њему, као и о другим питањима.

На растанку верници су замолили Господина Епископа да им опет дође!

Д.М.С.

Манастир Никоље у Шаторњи,
на дан Преношења моштију Светог Николе, прославио храмовну славу

СВЕТИ НИКОЛА - НАШ ВЕЛИКИ ЗАСТУПНИК ПРЕД БОЖЈИМ ПРЕСТОЛОМ

Свети отац Николај, заштитник манастира Никоље у Шаторњи, прослављен је на дан када су 1087. године мошти овог светитеља пренесене из ликијског града Мира у православни италијански Бари, да би биле спасене од неверника. Поред Никоља, још шест, од укупно 19 манастирских храмова у Шумадијској епархији, посвећено је овом великим служитељу и извршитељу Божјег завета љубави. Велика молитвеност исказана је и ове године на славској Светој архијерејској литургији, коју је служио епископ шумадијски Г. др Сава са свештенством околних парохија и крагујевач-

ким ђаконима, као што је то било и последњих десетак година, од када је Никоље обновљено. Видело се, током литургије, да и за вернике из села на источним падинама Рудника, као и за угледне госте из Београда, Краљева, Крагујевца, Тополе, Аранђеловца, ова света обитељ има значајан удео у верском животу. Осећало се и да они, заједно са сестринством, свакодневно бдију над манастиром, помажу његову обнову и уређење, да су, на неки начин, део велике молитвене светониколајевске породице.

Након литургије, славске литије око манастирског храма и резања колача, о Светом

Николи и чудима која и данас чини, проповедао је наш владика, преосвећени Г. др Сава. Опоменуо је вернике, да не забораве како је Господ Исус Христос увек чинио оно што је говорио, па је то и од ученика својих тражио. Тако је и Свети отац Николај превасходно извршавао Господњу заповест, живот свој, душу своју положио је за друге. Научени smo да овај светитељ, коме је у нашој земљи посвећено више од шестстотина храмова и кога као заштитника слави више од половине православних српских породица, и у нашим данима чини велика чуда. Једно од највећих је, што је Свети Никола, преко вредних руку

никольских монахиња и зала-
гањем верника, учинио да овај
манастир буде једно од моли-
твених средишта Шумадије,
мада је до доласка садашњег
сестринства био врло запуш-
тен, био је mrзост опушћења,
како се каже у књигама светог
пророка Данила.

На крају беседе, Његово
преосвештенство епископ шу-
мадијски Г. др Сава, повера-
вајући све присутне заштити
Светог Николе, рекао је:
„Господ је казао, без мене не
можете чинити ништа и не
бојте се, јер ја победих свет. И
Бог ће победити, Господ наш
Исус Христос васкрсли, који се
вазнео на небо и однео нашу
обожену људску природу и
посадио је с десне стране
Божјег престола. Он ће бити
једини који ће нам помоћи да
престане садашње искушење.“

Током трпезе љубави, ди-
жући архијерејску здравицу,

Са овогодишње Славе манастира Никола

владика Сава је похвалио
велику ревност сестринства
манастира Светог Николе у
Шаторњи и изразио велику

радост што се манастир тако
успешно обнавља.

Л.М.

СПАСОВДАН, СЛАВА МАНАСТИРА САРИНЦА

У нашем народу постоји предање да су три
девојке Рала, Дена и Сара, из Левча, сазидале
три цркве на територији села Велике Пчелице, и
да су по њиховим именима ове светиње добиле
имена: Ралетинац, Денковац и Саринац. Име Рала
долази од Радмила, Дена од Десанка, док је Сара
библијско име.

Када су ове светиње подигнуте не зна се
поуздано, али се претпоставља да је то било у
време зидања манастира Љубостиње. Оне су, као
и многе друге у нашем народу, више пута рушене
и обнављане. Претпоставља се да су порушене до
темеља за време Сеобе Срба под патријархом
Арсенијем Чарнојевићем 1690. године, када су
Турци вршили одмазду над преосталим српским
живљем.

У намери да се обнови манастир Саринац,
преосвештени епископ Сава је у Крагујевцу офор-
мио Одбор за његову обнову. Одбор је у сарадњи
са игуманијом Харитином, старешином манастира
Ралетинца, успешно обавио свој посао. Мана-
стирски храм је завршен и освећен 1993. године, а
његово живописање је у току. Одбор је касније
отпочео радове и на подизању конака.

И ове године на празник Вазнесења Гос-
подњег, коме је храм манастира Саринца посве-
ћен, преосвештени владика Сава је у њему служио
литургију, принео молитве Богу за мир и спас
српског народа и пререзао славски колач. Прео-
свештени епископ Сава се обратио присутном
народу и поучио га о значају и поштовању праз-
ника, о заповестима Божјим којих треба сваки
хришћанин да се држи, као и о невољама које су
задесиле српски народ.

После проповеди Епископ је кропио и
благосиљао народ, а затим се Одбор за обнову
манастира Саринца побринуо да сви присутни
буду почашћени.

Светој литургији је, поред других званица и
гостију, присуствовао и градоначелник Крагујевца
г. Верољуб Стевановић.

Пре него што ће поћи за Крагујевац, епископ
Сава је са члановима Одбора разгледао просто-
рије манастирског конака, који је у завршној фази
изградње. Том приликом се разговарало и о
будућим радовима на овој светињи.

Д. М. С.

СВЕТА ПЕДЕСЕТНИЦА ТРАЈЕ ДО ДАНАС

Обичај да парохије Колубарско-посавског архијерејског намесништва Шумадијске епархије молитвено и подизањем нових храмова и црквених зграда прослављају Силазак Светог Духа на апостоле, није ни ове године изневерен. У селу Петки поред Лазаревца, где је пре стотридесет година подигнут храм у славу Преподобне матере Параске-ве, трећег дана Свете Педесетнице, епископ шумадијски Г. др Сава служио је литургију и осветио темеље за нови, пространи парохијски центар. Побожност и црквеност народ Колубаре потврђена је већ на почетку молитвеног скупа, када је њиховом архијереју приређен врло достојанствен дочек.

Са пажњом и узбуђењем учествовали су верни, којих је била пуна петчанска црква, у молитвама служашчих. Колико дубоко верни народ саучествује у молитвама нарочито се

ПРЕСТАВИО СЕ У ГОСПОДУ ЈЕРЕЈ ДРАГОСЛАВ АВРАМОВИЋ

Првог дана Духова ове године, 30. маја, преставио се у Господу јереј Драгослав Аврамовић, пензионисани парох дубонски, Арх. намесништво младеновачко, рођен 1946. године у Дубони. У родном селу је био парох од 1977. до 1988. године, када због болести одлази у превремену пензију. Пре тога био је клирик Епархије тимочке.

Сахрањен је 31. маја у Дубони. Од покојника су се оправстили јереј Милорад Јовановић, садашњи парох дубонски иprotoјереј Драгољуб Ракић, архијерејски намесник младеновачки, изасланик епископа шумадијског Саве.

видело, када је произношено: „Још се молимо да Господ Бог наш тугу и сузе слугу Својих обрати у радост и весеље, а страдања свих у мир, спасење и благослов Свој“. Литургија је била врло непосредно доживљена и због изузетно торжественог појања Свештеничког хора из Крагујевца.

Пуноћи доживљаја су много допринеле речи Преосвећеног владике Г. др Саве, током проповеди: „Многи верници су мислили и мисле, да су Духови само историјски догађај, да је Силазак Светог Духа био потребан да би ученицима помогао у савлађивању паганског света. Међутим, то није тачно. Света Педесетница траје од оних првих Духова, па све до данашњег дана у Петки. И данас смо доживели Свету Педесетницу. Ако Дух Свети није сишао на апостоле, Бог је јако далеко од нас. Ако Дух Свети није сишао на апостоле, Христос припада прошлости. Ако Дух Свети није сишао на апостоле, молитва је само формалност. Ако Дух Свети није сишао на апостоле, литургија је обичан ритуал. Ако Дух Свети није сишао на апостоле, Свето писмо је мртво писмо.“

Међутим, Дух Свети је сишао на апостоле и силази на све нас у Светој тајни крштења и миропомазања. Дух Свети је сишао и Бог је близу нас, како каже Свето писмо. Дух Свети је сишао на апостоле и литургија је отелотворење Христово у Светој тајни евхаријстије, јер је Господ наш Исус Христос тај који служи сваку литургију, Он је тај који приноси жртву и који се приноси на жртву – жртва телом, а свештеник духом. Дух Свети је сишао на апостоле и молитва наша је дијалог са Богом. Дух Свети је сишао на апостоле и Црква наша је Божанска орга-

низација, заснована на крви Господа Исуса Христа. Заиста је у праву Свети апостол Лука, који опширно описује овај догађај, када на крају каже – Сви се испунише Духом Светим. И ми смо се данас испунили Духом Светим. Свети Дух је увео у Васељену Господа Исуса Христа. То је онај Дух који се уздизаше над безданима воде приликом стварања света.“

Други део беседе Његовог преосвештенства епископа шумадијског Г. др Саве у Петки тицо се актуелних питања богослужбеног живота наше Цркве – највише је било речи о посту и причешћу. Овом приликом побожни народ Шумадије и Колубаре похваљен је, што веома строгом припремом – потпуним постом, а после исповести, приступа причешћу. Тако и мора бити, јер то је изврно учење светих отаца, то је опорука Светосавске цркве, тако је наш народ чинио осам стотина година.

Након освећења темеља за нову црквено-парохијску зграду у Петки, епископ се сусрео са свештенством и првацима привредног и друштвеног живота Колубаре, па је то била прилика да се конкретизују многе идеје о унапређењу црквеног живота у колубарском делу Шумадијске епархије. Током ручка, о изузетно успешној и за све врло корисној сарадњи свих чинилаца јавног живота Колубаре са Српском православном епархијом шумадијском говорио је г. Милета Радојевић из Лазаревца, члан Епархијског управног одбора. Боравак у колубарском крају епископа шумадијског Г. др Саве, на трећи дан Духова, окончан је обиласком храма Светог Димитрија у Лазаревцу.

Н. Јованчевић

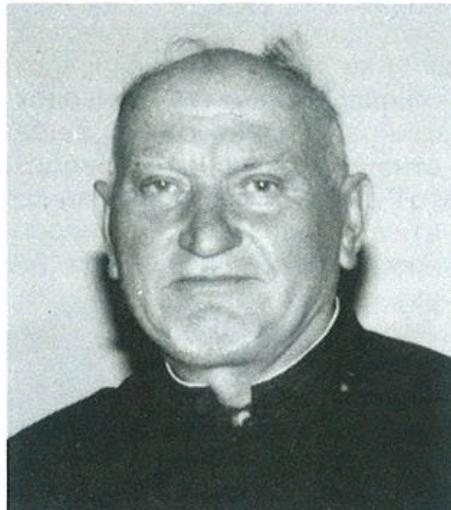
ПРЕСЕЛИО СЕ У ВЕЧНОСТ ПРОТОЈЕРЕЈ-СТАВРОФОР МИЛИВОЈЕ ЂИРИЋ

Током бомбардовања Варварина од авијације НАТО-пакта, на Духове, 30. маја ове године, погину јеprotoјереј-ставрофор Миливоје Ђирић, који је као пензионер опслуживао Другу варваринску парохију. У својој 45-годишњој пастирској служби (рођен је 1933. године у Бачини, у чин ђакона и презвитера рукоположио га је 1954. године тадашњи епископ шумадијски Валеријан, а од 1961. године је парох Друге варваринске парохије) прота Ђирић је стекао углед покртвованог посленика на Њиви Господњој.

Током литургије на други дан Св. Тројице у Старој крајујевачкој цркви сви служашчи и верни помолили су се Богу за упокој душе protoјереја-ставрофора Миливоја Ђирића и више житеља темнићког краја који погибше од НАТО-бомби на први дан Духова. Тим поводом, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава, у беседи, у порти Старе цркве, је рекао:

„Ево јуче, наш Варварин доживео је једну тешку и страшну трагедију, чији су корени у блиској прошлости. У варваринском крају Цркви је све било забрањено педесет година. Само нам ваздух нису одузели за дисање. Варварински челници нису се могли уразумити. Тако су ти наши синови, што су тамо владали и Цркви на сваком кораку забрањивали да се развија и напредује, пре пуних двадесет година, 1979, забранили сахрањивање у гробљу поред цркве. Од првих дана хришћанства па до данас сва су гробља била око цркава и све

су цркве биле у средини гробља, јер као што ми док смо на земљи, волимо да долазимо у цркве, тако и чланови наших породица који су под земљом, а живи су јер је жив Бог њихов у кога су веровали, воле и желе да почивају око својих храмова.

Протојереј-ставрофор
Миливоје Ђирић

Пре двадесет година у Варварину су наредили да се сви мртваци иселе на нову локацију. Гробље су затворили и подигли хотел. Тела, која њихови осиромашени потомци нису могли да пренесу на ново гробље, булдожерима су ископана и бачена у Мораву.

Међу варваринским жртвама, пала је и прва свештеничка жртва – погину је поред цркве, јер је мост у не-посредној близини, protoјереј-ставрофор Миливоје Ђирић, један од најугледнијих свештеника наше епархије. Он је подигао три цркве: освећена је црква Св. Пантелејмона, 1994, пре неколико година завршио је са браћом свештеницима храм Св. Катарине на новом

варваринском гробљу, а ових дана је завршавао и трећу цркву, посвећену Св. Тројици. Црква га је за сав његов труд и рад наградила највишим одликовањем мирских свештеника – напрсним крстом, а јуче га је Св. Тројица одликова мученичким венцем. Није случајно да је мученички венац примио на дан Св. Тројице, јер је са врло великим љубављу подизао своју цркву посвећену овом великом празнику. Ових дана је преговарао о изради иконостаса, али ето, освећење те цркве дочекаће на небу. Са светог неба Божјег гледаће њено освећење. Ово није случајно, Бог не даје сваком мученичким венац. Света Тројица одликова га је на свој дан.

Ми ћемо се молити Богу за њега и његову душу, као и за све остале невине жртве у Варварину, јер каже се још у Светом писму Старог завета: Оци наши једоше кисело, а нама трну зуби. Пре двадесет година се јело кисело грожђе у Варварину, а сада свима нама, због њихових грехова, трну зуби. Нека Бог опрости душе свих оних који су невино пострадали и живот свој посведочили за Господа, на један од највећих празника, на дан Силаска Светог Духа. Ни тај празник, ни Васкрс, безбожници на западу, такозвани или бивши хрошћани, нису имали на уму, јер су и тада бомбардовали невини српски народ, који треба да се врати Богу, да се врати Цркви, јер је једини Бог који ће нас решити свих ових невоља. Без мене не можете чинити ништа – каже Господ, а ми желимо све мимо њега, иако смо у великој невољи.“

УПОКОЈИО СЕ У ГОСПОДУ ПРОФЕСОР ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ

У овом смутном времену напоредо тече неко друго, уствари оно основно космичко време, у којем се људи рађају и у миру одлазе у вечношт, по вечитом, неизменљивом Божијем промислу. За њима остаје, више од свега, љубав коју су међу људима посејали, плодови рада које су за собом оставили и сећања, као утеша ближњима на растанку.

Тако нас је, у другој недељи по Ускрсу, Томиној (21. априла), мирно и достојанствено, у годинама које се називају дубока старост, напустио дугогодишњи музички и црквени посленик диригент, педагог и композитор Војислав Илић.

Рођен је у Краљевини Србији, у селу Росомачу код Пирота, уочи балканских ратова (10. јануара 1912). Школовао се у Краљевини Југославији, и то у угледној Богословији у Сремским Карловцима (1927–1932), и у Српској музичкој школи (1933–1936), у којој је тада још увек било живо сећање на Стевана Мокрањца. Још као ученик, радио је са хором Првог београдског певачког друштва (1932–1937), у којем је и тада певала Мокрањчева супруга Мица. Водио је и хор студената Теолошког факултета, са којим је припремио прво извођење Литургије Милоја Миловића и Литургије Стевана Христића.

Студије музике – дириговања и композиције – употребио је, као стипендиста Српске православне цркве, на Високој државној музичкој школи у Берлину, где је радио са угледним професорима (H. Grabner, W. Furtwängler, K. Thomas, W. Gmeindl). Дипломирао је уочи рата, 1940. године. По повратку у земљу радио је као сарадник Радио Београда и Радио Скопља, а

дириговао је у Народном позоришту у Београду.

Највећи део свог активног радног века провео је у новој социјалистичкој држави Југославији. Његово богословско образовање и ангажовање било је за неко време сасвим потиснуто, па се и не помиње у његовим биографијама у Музичкој енциклопедији и у Лексикону југословенске музике. Непосредно после Другог светског рата радио је као профе-

нате немачке школе вокалне технике, тумачио текстове, топло и ненаметљиво их упознавао са изванредним хорским и вокално-инструменталним делима страних и домаћих композитора.

Илић – композитор је, као већина српских композитора XIX и прве половине XX века, извориште налазио у народној световној и црквеној традицији, првенствено у стваралаштву Стевана Мокрањца. Његова малобројна оркестарска (Симфонијска поема, 1947; Симфонија, 1949) и сценска дела (опере „Зона Замфирова“, 1943; и „Шанко“, 1955), настала су непосредно после Другог светског рата, као одјек већ закључене епохе националног усмерења у српској музici. Кантате „Спомен на устанак“, на текстове Десанке Максимовић (1950) и „Народне загонетке“ (1957), биле су вероватно покушај да се помири национално определење композитора и социјалистички реализам, као идеолошки диктат нове државе.

Сјајан познавалац људског гласа и хорског слога, Илић се и као композитор најбоље представио композицијама за мешовити, женски или дечији хор. Полазећи од Мокрањчевог „Козара“, он у хорским минијатурама („Воденица“, „Закукуљено“, „Шкљоцну шкљоцара“) користи народни мелос, модална хармонска решења, модернији хармонски језик и открива изразит смисао за хумор. Данас се најчешће изводи његова композиција „Запис 1492“, за соло сопран и мешовити хор, писана према драматичном тексту забележеном крајем XV века. Писао је и црквену музику: хармонизовао је поједине црквене песме и компоновао Литургије по гласовима Осмогласника.

Са успехом је водио хор

Проф. Војислав Илић

сор у музичкој школи „Исидор Бајић“ у Новом Саду, потом је био оснивач и диригент Филхармоније и Опере у истом граду, а радио је и као начелник Другог програма Радио Београда. Најзад, 1951. године, постављен је за професора хорског дириговања на Музичкој академији, данас Факултету музичке уметности у Београду, где је и пензионисан 1979. године.

Залубљеник у лепоту људског гласа, посебно у хорско певање, професор Илић је код студената систематски гајио лични и колективни однос према лепом, култивисаном и племенитом певању. Преносио им је искуства поз-

„Београдски мадригалисти“ (1964–1966), а 1963. године је основао мешовити хор „Collegium musicum“. Са новим хором одмах је почeo да спрема Литургију св. Јована Златоустог Стевана Ст. Мокрањца. За оне који нису појали у црквеним хоровима и за послератну генерацију студената, то је било потпуно ново, непознато дело, које су певачи прихватили са одушевљењем. Са овим хором и солистима – протођаконима Живадином Ђорђевићем и др Милошем Ердељаном, Мокрањчева Литургија је први пут у целини објављена на грамофонској плочи у издању Патријаршије Српске Православне цркве, 1966. године. Тиме је барем делимично пробијен политички ембарго на извођење и објављивање православне црквене музике, који ће донекле појестити после 1981. године, а коначно тек крајем осамдесетих. Из истих разлога, Илић као педагог није био у прилици да своја знања у области црквене музике и црквеног појања преноси на своје студенте на Музичкој академији. Тиме се бавио приватно. Текстове о црквеној музici је објављивао у црквеним листовима, па и у „Каленићу“. Написао је предговор и редиговао двотомни, изузетно обиман, зборник српског народног

црквеног појања епископа Стефана Ластавице, а бавио се и упоредном анализом различитих записа српског осмогласног појања. Сарађивао је са децијим хором „Колибри“, за који је аранжирао низ црквених песама, па и двогласну Литургију према записима Стевана Мокрањца.

Последњих година, све своје жеље, искуство и велику радну енергију, био је усмерио на припремање и објављивање сабраних дела Стевана Ст. Мокрањца. Од укупно једанаест књига, последња је изашла из штампе само неколико дана пре његове смрти, професор Илић је приредио пет: Руковети, Световну музику II, Литургију, Духовну музику II, Духовну музику III. Своја дугогодишња искуства у раду са хоровима, студентима дириговања и хорским певачима, сабрао је, и у оквиру коментара их унео у ова издања. То је необично значајна оставштина, која ће будућим генерацијама сведочити о сасвим особеном односу према Мокрањчевом делу, односу који се готово непосредно ослања на аутентично наслеђе из времена нашег великог композитора.

Иако је близу осам деценија живота провео у Београду, Војислав Илић је живео у четири политички веома различите државе, доживео је

промене идеологија, друштвених и просветних система. Чини се да је у свеукупној прошлости свога народа највише дивљења и љубави имао за Стевана Мокрањца. Ценио је живот и умео је да му се хришћански радује, без обзира на спољне прилике и неприлике. Готово до последњег дана, пратио је збивања у нашем музичком животу, посебно рад својих бивших студената и сарадника. Био је то један од оних скромних, смирених, и увек задовољних људи. Живео је тихо и садржајно. Тако се и преселио у вечност.

Упркос ратним приликама, на његовом испраћају окупили су се многи који су га волели, ценили и који су са њим сарађивали. Опело је у капели на Новом београдском гробљу служио Његова светост патријарх српски Господин Павле, са свештеницима и протођаконима Саборне цркве у Београду. Појао је мали хор студената Богословског факултета са диригентом Предрагом Миодрагом, а пред гробницом је певао женски хор „Collegium musicum“ са диригентом Даринком Матић-Маровић. Био је то свечан и достојанствен хришћански испраћај.

Нека му је вечан спомен и мир души његовој!

Даница Петровић

СЛУЖЕЊА, ПОСЕТЕ И ПРИЈЕМИ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ САВЕ ОД 23. МАРТА ДО 3. ЈУНА 1999. ГОДИНЕ

Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава извелео је:

23. марта председавати седници Епархијског управног одбора у Крагујевцу;

24. марта служити пређеосвећену литургију у Јунковцу, код Тополе; посетити храм у Голобоку и проповедати на крају пређеосвећене литургије; посетити село Водице и одредити место за нови храм; присуствовати првом великопосном бденију;

25. марта служити пређеосвећену литургију у Доњим Комарицама; посетити храм Св. арх. Михаила у Корману – у изградњи;

26. марта служити пређеосвећену литургију у Милошеву; служити друго великопосно бденије у Саборној цркви;

28. марта служити литургију у Саборној цркви;
3. априла служити литургију у манастиру Грнчици и трогодишњи парастос игуманији Ефросинији; учествовати на Врбици у Саборној цркви;

На Цвети служити литургију у Старој крагујевачкој цркви;

На Велики понедељак служити пређеосвећену литургију у храму Св. кнеза Лазара у Крагујевцу; присуствовати вечерњој пређеосвећеној литургији у Старој цркви;

**Храм Светог пророка Јеремије у Милошеву
у коме је епископ шумадијски Сава служио
пређеосвећену литургију, 26. марта ове године**

На Велики уторак служити пређеосвећену литургију у манастиру Дивостину; служити бденије у манастиру Благовештењу;

На Велику среду – Благовести служити литургију у манастиру Благовештењу;

На Велики четвртак служити литургију у Саборној цркви; служити Треће великомопосно бденије у Саборној цркви;

На Велики петак служити вечерење у Саборној цркви; посетити храмове Силаска Светог Духа, Св. кнеза Лазара, Св. великомученика Пантелејмона и Св. Саве у Крагујевцу; служити јутрење Велике суботе – статије – у Саборној цркви;

На Велику суботу служити литургију у манастиру Грнчарци;

На Васкрса служити јутрење у Саборној цркви; служити литургију у Саборној цркви; служити пасхално вечерење у Новој јагодинској цркви;

Други дан Васкрса служити литургију у храму Св. великомученика Пантелејмона у Крагујевцу; осветити земљиште за нови храм Св. apostola Tome u Ilijevu;

Трећи дан Васкрса служити литургију у храму Св. Саве у Крагујевцу;

На празник Живоносног источника служити литургију у истоименом храму у изградњи у Дреновцу;

У Недељу антипасхе – Томину служити литургију у храму Васкрсења Христова у Крагујевцу;

19. априла учествовати у раду Епископске конференције у Београду; посетити Лазаревац;

20. априла примити преосвећеног епископа браничевског Г. др Игњатија;

24. априла служити литургију у манастиру Св. праведног Јова;

25. априла служити литургију у храму Светих мироносица у Крагујевцу;

3. маја служити у Саборној цркви молепствије за мир;

5. маја присуствовати бденију у Саборној цркви које је служио преосвећени епископ осечкопольски и барањски Г. Лукијан;

На Ђурђевдан служити литургију у Саборној цркви; примити преосвећеног епископа браничевског Г. др Игњатија;

7. маја служити у Саборној цркви помен патријарху српском Гаврилу; примити преосвећеног епископа бачког Г. др Иринеја;

На Марковдан служити литургију у Вишевцу;

9. маја венчати у Саборној цркви Бориса и Ану Влајић, студенте теологије; венчати у Смедеревској Паланци инг. Ратка и Радицу Сенић;

10. маја служити литургију у храму Св. Саве у Крагујевцу; пререзати славски колач Свештеничком хору у Крагујевцу;

На Св. Василија Острошког служити литургију у истоименом храму у В. Сугубини; осветити нови црквени дом у Великој Сугубини; посетити храм Св. великомученика Теодора Тирона у Великим Пчелицама и манастир Денковац;

13–15. маја учествовати у раду Светог архијерејског сабора у Београду;

15. маја крстити у Барајеву Софију Милић; посетити манастир Павловац;

16. маја осветити крстове за нови храм св. Василија Великог у Маршићу; посетити манастир Грнчарицу;

На празник Св. праведног Јова служити литургију у истоименом манастиру; служити бденије у Саборној цркви;

На празник Вазнесења Господњег служити литургију у манастиру Саринцу;

21. маја служити бденије у манастиру Драчи;

На празник Преноса моштију Св. оца Николаја служити литургију у манастиру Никольу;

У Недељу Светих отаца пререзати славски колач у Саборној цркви Хору младих;

28. маја посетити Бресницу и Нову колонију у Крагујевцу у циљу одређивања локација за подизање нових храмова;

29. маја служити општи паастос у Саборној цркви; служити бденије у Саборној цркви;

Први дан Духова служити литургију у Саборној цркви;

Други дан Духова служити литургију у Старој цркви у Крагујевцу;

Трећи дан Духова служити литургију и осветити темељ новог парохијског дома у Петки – Колубара; посетити храм Св. великомученика Димитрија у Лазаревцу;

2. јуна служити бденије у капели Св. боговенчаних царева Константина и Јелене у манастиру Дивостину;

На празник Св. боговенчаних царева Константина и Јелене служити литургију у истоименом храму у Наталинцима; посетити храм Рождества Пресвете Богородице у Тополи.

БОГ

*Пиркаше с мора лахор. Месец ројом
свићкаше дујом уличицом села.
Сен избе њокрај њраја би немнојо,
а изба беше бледуњаво - бела.*

*То већар с јућа би - а ноћ, сва врела.
И у њилићаку, на обали, стваројо
вал је, шумећи, беседио с Бојом,
не њодижући бриг сањивој чела.*

*И свићкао је над увалом месец,
штужно над ћробљем и сћењем наднесен.
А Бој је био ведар, њрост и скроман:*

*Он би у већру, души ми без дома,
у њлавом блеску звезда, сав занесен,
и у азуре неба, чист, ојроман.*

(7. јун 1908)

Иван Буњин (1870-1953)

У ЦРКВИ

*Трећере ватрице свећильки у њожару...
Бледи зрак заласка, њодро у Божијиј дом,
крај набораних завеса свићка у олтару.
Како је молишвено и њобожно у дому њвом.
Ушавши, срећеш кроћки њојлег Деве Марије,
што моћти са иконе... Доносиш земни дар свој.
Кроз њрозор зарђао, из древности најстарије
доћије вечерњи щихи звон и њој...*

Борис Примеров (1942-1995)

СЛУЖБЕНИ ДЕО - ПРОМЕНЕ У ШУМАДИЈСКОЈ ЕПАРХИЈИ

У периоду од 20. фебруара до 5. јуна 1999, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава благоизволео је:

РУКОПРОИЗВЕСТИ

- Бобана Сеновића из Крагујевца за чтеца (Е. бр. 298/99)

ОДЛИКОВАТИ

Достојанством протонамесника

- Јереја Драгослава Петровића, привременог пароха рековачког, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 246/99)

ПОВЕРИТИ У ОПСЛУЖИВАЊЕ:

- Братству храма Успенија Пресвете Богородице у Варварину Другу варваринску парохију, Архијерејско намесништво темнићко (Е. бр. 402/99)

- Братству храма Св. апостола Петра и Павла у Грошици упражњену бальковачку парохију, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 403/99)

- Протојереју Радовану Ракићу, привременом пароху Прве јагодинске парохије при Старој цркви, Архијерејско намесништво беличко, привремену управу манастира Јошанице (Е. бр. 162/99)

- Одредити јереја Милана Јовановића, привременог пароха дубонског за заменика обелом пароху Треће младеновачке парохије протонамеснику Жарку Јеремићу, Архијерејско намесништво младеновачко (Е. бр. 177/99)

РАЗРЕШИТИ

- Протосинђела Кипријана (Топаловића) дужности старешине манастира Јошанице (Е. бр. 161/99)

КАЗНИТИ:

- Јереја Томислава Тадића, привременог пароха кораћичког, Архијерејско намесништво младеновачко, петнаестодневном забраном свештенодејства (Е. бр. 343/99)

- Јереја Богдана Симанића, привременог пароха бальковачког, Архијерејско намесништво крагујевачко, ставити под Црквени суд и забранити свештенодејство (Е. бр. 344/99)

СКИНУТИ ЗАБРАНУ СВЕШТЕНОДЕЈСТВА

- Јереју Богдану Симанићу, бившем привременом пароху бальковачком, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 400/99)

ПОДЕЛИТИ КОНАЧНИ КАНОНСКИ ОТПУСТ

- Јереју Богдану Симанићу, бившем пароху бальковачком, Архијерејско намесништво крагујевачко, за Епархију шабачко-ваљевску (Е. бр. 401/99)

ПЕНЗИОНИСАТИ

- Протојереја Милорада Јаковљевића, привременог пароха сибничког, Архијерејско намесништво космајско, са 1. априлом 1999. године (Е. бр. 252/99)

ДИПЛОМИРАО

На академији Светог Владимира у Њујорку

- Владимир Личина

УПОКОЈИЛИ СЕ У ГОСПОДУ:

- Протојереј-ставрофор Миливоје Ђирић, пензионисани парох варварински и администратор Друге варваринске парохије, Архијерејско намесништво темнићко, 30. маја 1999.

- Јереј Драгослав Аврамовић, пензионисани парох дубонски, Архијерејско намесништво младеновачко, 30. маја 1999.

Каленик

Година XXI

Број 3 (124)/1999

Издавач – Српска православна епархија шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник – Драгослав Степковић

Заменик главног и одговорног уредника – Негослав Јованчевић

Уредништво и администрација – „Каленик“, 34000 Крагујевац, Крагујевачког октобра 67

Телефон – 034/332-642

E-mail: spckrag@infosky.net

Штампа – Stillart, Нови Београд, Алексе Дундића 10

Тираж – 3700 примерака

